

G20/OECD Korporatīvās pārvaldības principi

G20/OECD Korporatīvās pārvaldības principi

Šo tulkojumu nav sagatavojis OECD un tas nevar tikt uzskatīts par oficiālu OECD tulkojumu. OECD neuzņemas atbildību par tulkojuma saturu vai tulkojumā pieļautajām kļūdām.

Darba oriģinālu ar nosaukumu *G20/OECD Principles of Corporate Governance* ir publicējis OECD.
© 2015 OECD

© 2018 Tieslietu ministrija, www.tm.gov.lv, šim izdevumam latviešu valodā

© Foto: Ieva Čīka

Kļūdu labojumi OECD publikācijām pieejami tiešsaistē:
www.oecd.org/about/publishing/corrigenda.htm.

Priekšvārds

G20/OECD Korporatīvās pārvaldības principi *palīdz politikas veidotājiem novērtēt un uzlabot korporatīvās pārvaldības tiesisko, regulējošo un institucionālo sistēmu, lai veicinātu ekonomisko efektivitāti, ilgtspējīgu izaugsmi un finanšu stabilitāti.*

Principi pirmo reizi tika publicēti 1999. gadā, un kopš tā laika tie kļuvuši par starptautisku etalonu politikas veidotājiem, investoriem, kapitālsabiedrībām un citām ieinteresētajām personām visā pasaulē. Finanšu stabilitātes padome tos pieņēmusi kā vienu no saviem Pamatstandartiem drošām finanšu sistēmām, un tie kalpo par pamatu Pasaules Bankas Ziņojumiem par standartu un kodeksu ievērošanu (ROSC) korporatīvās pārvaldības jomā.

Šis izdevums ir Principu otrās pārstrādāšanas rezultāts, kas tika veikta 2014./2015. gadā. Pārstrādāšana tika veikta uz Principu 2004. gada redakcijas bāzes, kura ietver vienotu izpratni, ka pilnīga caurskatāmība, atbildība, padomes veikta uzraudzība, akcionāru tiesību ievērošana un galveno ieinteresēto personu loma ir sekmīgi funkcionējošas korporatīvās pārvaldības sistēmas pašā pamatā. Šīs pamatvērtības ir paturētas un nostiprinātas, lai atspoguļotu kopš 2004. gada uzkrāto pieredzi un nodrošinātu, lai Principi vēl aizvien būtu kvalitatīvi, nozīmīgi un noderīgi.

Par otro pārstrādāšanu bija atbildīga OECD Korporatīvās pārvaldības komiteja tās priekšsēdētāja Marčello Bjanki (Marcello Bianchi) vadībā. Uz vienlīdzīgiem noteikumiem tika uzaicinātas piedalīties visas G20 valstis, kuras nav OECD locekles. Pārstrādātā varianta izstrādāšanā aktīvi piedalījās eksperti no saistītajām starptautiskajām organizācijām, proti, Bāzeles Banku uzraudzības komitejas, Finanšu stabilitātes padomes un Pasaules Bankas grupas.

Nozīmīgu ieguldījumu devušas OECD reģionālās korporatīvās pārvaldības "apaļā galda" apspriedes Latīņamerikā, Āzijā, Tuvajos Austrumos un Ziemeļāfrikā, eksperti, sabiedriskā apspriešana tiešaistē un OECD oficiālās konsultatīvās institūcijas – Biznesa un nozaru konsultatīvā komiteja (BIAC) un Arod biedrību konsultatīvā komiteja (TUAC).

Principu projekts tika apspriests G20/OECD Korporatīvās pārvaldības forumā 2015. gada aprīlī. Pēc šīs sanāksmes OECD Padome Principus 2015. gada 8. jūlijā apstiprināja. Pēc tam Principus iesniedza G20 līderu samitam, kas 2015. gada 15.-16. novembrī notika Antlījā, kur tie tika apstiprināti kā G20/OECD Korporatīvās pārvaldības principi.

Lai nodrošinātu, ka Principi vēl aizvien būtu nozīmīgi un precīzi, to pārstrādāšana balstījās uz un tika skaidrota ar vērienīgu empīrisku un analītisku darbu, pievēršoties nozīmīgām pārmaiņām gan korporatīvajā, gan finanšu sektorā. Veicot šo darbu, OECD Sekretariāts un Korporatīvās pārvaldības komiteja vērsās pie daudziem ekspertiem, organizācijām un pētniecības institūtiem. Pētījumu veikšanā palīdzību sniedza arī atbilstošas akadēmiskās institūcijas, tai skaitā Boğaziçi Universitāte.

Nākamais solis, kas OECD jāveic kopā ar G20 un ieinteresētajām personām, ir veicināt un sekot līdzi pārstrādāto Principu efektīvai ieviešanai. Tas ietvers arī Korporatīvās pārvaldības principu ieviešanas metodikas vispārēju pārstrādāšanu.

Satura rādītājs

Ievads	5
Par Principiem	6
I. Efektīvas korporatīvās pārvaldības sistēmas pamata nodrošināšana	9
II. Akcionāru tiesības un taisnīga attieksme pret viņiem; īpašumtiesību galvenās funkcijas	13
III. Institucionālie investori, finanšu instrumentu tirgi un citi starpnieki	21
IV. Ieinteresēto personu loma korporatīvajā pārvaldībā	25
V. Informācijas atklāšana un caurskatāmība	28
VI. Valdes pienākumi	34
Pielikums Padomes ieteikums attiecībā uz Korporatīvās pārvaldības principiem...	41

Ievads

Korporatīvās pārvaldības mērķis ir palīdzēt izveidot vidi, kurā valdītu uzticēšanās, caurskatāmība un atbildība, kas nepieciešama ilgtermiņa ieguldījumu, finanšu stabilitātes un godprātīgas komercdarbības veicināšanai, tādējādi atbalstot spēcīgāku izaugsmi un iekļaujošāku sabiedrību.

G20/OECD Korporatīvās pārvaldības principi nodrošina šo etalonu. Tie skaidri nosaka tos elementus, kas veidos drošu korporatīvās pārvaldības sistēmu, un piedāvā praktiskas norādes, kā principus īstenot katras valsts līmenī.

Sadarbība ar *G20 Principiem* piešķir globālu nozīmi un vēl vairāk uzsver, ka tie atspoguļo gūto pieredzi un ambīcijas visdažādākajās valstīs ar dažādu attīstības stadiju un atšķirīgām tiesiskajām sistēmām.

Lai korporatīvās pārvaldības noteikumi un regulējums būtu nozīmīgi, ir būtiski, lai tie būtu pielāgoti tai realitātei, kurā tiks īstenoti. Tādēļ *Principi* atjaunināti, izmantojot plašu empīrisko un analītisko darbu par tendencēm, kas parādās gan finanšu, gan korporatīvajā sektorā. Tie ietver mācības, kas korporatīvās pārvaldības jomā gūtas no globālās finanšu krīzes, aizvien biežāk sastopamās pārrobežu īpašumtiesības, pārmaiņas, kādā veidā funkcionē finanšu instrumentu tirgi, kā arī sekas, kādas ir garākai un sarežģītākai investīciju ķēdei no mājsaimniecību uzkrājumiem līdz ieguldījumiem kapitālsabiedrībās. Ar faktiem pamatotā pētījuma gaitā gūtie secinājumi atspoguļoti ieteikumos. *Principi* arī pievēršas to daudzo ieinteresēto personu tiesībām, kuru darbavietas un pensiju uzkrājumi atkarīgi no komercdarbības sektora rādītājiem un godprātības.

Tagad prioritāte ir *Principu* pielietošana un tādu labumu gūšana valstīm un kapitālsabiedrībām, ko dod labāka korporatīvā pārvaldība. Tādēļ OECD strādās kopā ar G20, valstu institūcijām un citām starptautiskajām organizācijām, lai novērtētu korporatīvās pārvaldības sistēmas kvalitāti un atbalstītu *Principu* ieviešanu.

Anhels Gurrija (*Angel Gurría*)
OECD ģenerālsēkretārs

Par *Principiem*

Principi paredzēti, lai palīdzētu politikas veidotājiem novērtēt un uzlabot korporatīvās pārvaldības tiesisko, regulējošo un institucionālo sistēmu, lai veicinātu ekonomisko efektivitāti, ilgtspējīgu izaugsmi un finanšu stabilitāti. To var panākt, pirmkārt, akcionāriem, padomes locekļiem un vadošajiem darbiniekiem, kā arī finanšu starpniekiem un pakalpojumu piedāvātājiem sniedzot pareizo motivāciju, lai viņi savas lomas pildītu, ievērojot ietekmes sfēru un pilnvaru sadalījumu.

Principi iecerēti tā, lai tie būtu īsi, saprotami un pieejami starptautiskajai sabiedrībai. Valstiskām, daļēji valstiskām vai privātā sektora iniciatīvām, balstoties uz *Principiem*, ir jāvērtē korporatīvās pārvaldības sistēmas kvalitāte un jāizstrādā detalizētākus obligātos un brīvprātīgi ievērojamos noteikumus, kuros būtu ņemta vērā katras valsts ekonomiskās, tiesiskās un kultūras īpatnības.

Principi pievēršas kapitālsabiedrībām – gan finanšu, gan nefinanšu -, kuru finanšu instrumenti ir publiskā apgrozībā. Ciktāl tie var būt piemērojami, *Principi* var būt noderīgi arī, lai uzlabotu korporatīvo pārvaldību kapitālsabiedrībās, kuru finanšu instrumenti nav publiskā apgrozībā. Kaut arī atsevišķi *Principi* varētu būt vairāk piemēroti nevis mazām, bet lielākām kapitālsabiedrībām, politikas veidotājiem varētu būt vēlme visās kapitālsabiedrībās veidot izpratni par labu korporatīvo pārvaldību, tostarp arī nelielās un biržā nekotētās kapitālsabiedrībās.

Korporatīvā pārvaldība ietver attiecību kopumu starp kapitālsabiedrības vadību, padomi, akcionāriem un citām ieinteresētajām personām. Korporatīvā pārvaldība arī nodrošina struktūru, ar kuras palīdzību tiek nosprausti kapitālsabiedrības mērķi, kā arī tiek noteikti līdzekļi šo mērķu sasniegšanai un izpildes kontrolei.

Principu nolūks nav apšaubīt vai kritizēt atsevišķo tirgus dalībnieku, padomes locekļu un kapitālsabiedrību amatpersonu biznesa lēmumus. Tas, kas ir piemērots vienai kapitālsabiedrībai vai vienai investoru grupai, ne vienmēr ir izmantojams visām kapitālsabiedrībām un tam var arī nebūt sistēmiskas ekonomiskas nozīmes.

Principi atzīst darbinieku un citu ieinteresēto personu intereses un viņu nozīmīgo lomu, dodot savu ieguldījumu kapitālsabiedrības veiksmīgai darbībai un labiem rādītājiem ilgtermiņā. *Principi* pievēršas arī citiem faktoriem, kuriem ir nozīme lēmumu pieņemšanas procesos kapitālsabiedrībā, piemēram, vides, pretkorupcijas un ētikas jautājumiem, taču sīkāk tie ir aplūkoti citos instrumentos, tai skaitā *OECD Pamatnostādnēs multinacionāliem uzņēmumiem*, *Konvencijā par ārvalstu valsts amatpersonu uzpirkšanas apkarošanu starptautiskās uzņēmējdarbības darījumos*, *ANO Uzņēmējdarbības un cilvēktiesību pamatprincipos*, kā arī *SDO Deklarācijā par pamatprincipiem un pamattiesībām darbavietā*, uz kuriem *Principi* atsaucas.

Principi ir izstrādāti, izprotot, ka korporatīvās pārvaldības politikai ir svarīga loma plašāku ekonomisko mērķu sasniegšanā attiecībā uz investoru uzticēšanos, kapitāla piesaisti un ieguldījumu veikšanu. Korporatīvās pārvaldības kvalitāte atsaucas uz kapitālsabiedrības izmaksām, kad jāpiesaista kapitāls izaugsmei, un uz to investoru, kas tieši vai netieši nodrošina kapitālu, pārliecību, ka viņi var uz godīgiem un taisnīgiem nosacījumiem piedalīties un iesaistīties vērtības radīšanā. Korporatīvās

pārvaldības noteikumi un prakse kā vienots veselums nodrošina sistēmu, kas palīdz pārvarēt plašu starp māsaimniecību uzkrājumiem un ieguldījumiem reālajā ekonomikā. Līdz ar to laba korporatīvā pārvaldība pārliecinās akcionārus un citas ieinteresētās personas, ka viņu tiesības tiek aizsargātas, un ļaus kapitālsabiedrībām samazināt kapitāla izmaksas un atvieglot piekļu kapitāla tirgum.

Šodienas globalizētajos kapitāla tirgos tam ir ļoti būtiska nozīme. Kapitāla plūsmas starptautiskā mērogā dod kapitālsabiedrībām iespēju piekļūt finansējumam no daudz apjomīgākas investoru bāzes. Ja kapitālsabiedrības un valstis gatavojas no globālā kapitāla tirgus gūt visus iespējamus labumus un piesaistīt ilgtermiņa "pacietīgo" kapitālu, korporatīvajai pārvaldībai jābūt uzticamai, labi saprotamai citās valstīs, kā arī tai ir jāatbilst starptautiski atzītiem principiem. Pat tad, ja kapitālsabiedrības nav iecerējušas galvenokārt izmantot ārvalstu kapitāla avotus, uzticama korporatīvās pārvaldības sistēma līdz ar efektīviem uzraudzības un izpildes panākšanas mehānismiem palīdzēs vairot pašmāju investoru uzticību, samazināt kapitāla izmaksas, veicinās finanšu tirgus sekmīgu funkcionēšanu un galu galā radīs stabilākus finansēšanas avotus.

Nav tāda viena vienīgā labas korporatīvās pārvaldības modeļa. Tomēr labu korporatīvo pārvaldību raksturo vairākas kopīgas iezīmes. *Principi* ir izstrādāti, pamatojoties uz šīm kopīgajām iezīmēm, un ir formulēti tā, lai ietvertu dažādus pastāvošos modeļus. Piemēram, tie nerekomendē nekādu konkrētu padomes struktūru, un *Principos* lietotais termins "padome" ietver dažādu valstu padomes struktūru modeļus. Tipiskā divpakāpju sistēmā, kāda ir dažās valstīs, ar *Principos* lietoto "padome" domāta "uzraudzības padome", bet ar "vadošajiem darbiniekiem" – "valde". Sistēmās, kur vienoto padomi uzrauga iekšējā revidenta institūcija, uz padomi attiecināmie principi *mutatis mutandis* attiecas arī uz to. Tā kā termina "vadošais darbinieks" definīcija dažādās jurisdikcijās un atkarībā no konteksta var būt atšķirīga, piemēram, runājot par atlīdzību vai saistīto pušu darījumiem, *Principi* šī termina definīciju atstāj katras jurisdikcijas ziņā, lai tā pēc būtības atbilstu iecerētajam *Principu* galarezultātam. Termini "sabiedrība" un "kapitālsabiedrība" tekstā lietoti pamīšus.

Principi nav saistoši un to mērķis nav dot detalizētus priekšrakstus valsts likumdošanai. Drīzāk tie mēģina noteikt mērķus un piedāvāt dažādus līdzekļus to sasniegšanai. *Principu* mērķis ir sniegt politiskas veidotājiem un tirgus dalībniekiem stabilas, taču elastīgas norādes, lai tie varētu izstrādāt paši savas korporatīvās pārvaldības sistēmas. Lai mainīgajā pasaulē saglabātu konkurētspēju, kapitālsabiedrībām savā korporatīvajā pārvaldībā jāievieš jauninājumi un tā jāpielāgo tā, lai atbilstu jaunajām prasībām un varētu izmantot jaunās iespējas. Ņemot vērā regulējuma izmaksas un ieguvumus, valstu valdībām ir svarīgs pienākums izveidot efektīvu tiesisko regulējumu, kas būtu pietiekami elastīgs, lai tirgi varētu efektīvi funkcionēt un reaģēt uz akcionāru un citu ieinteresēto personu vēlmēm.

Principus visā pasaulē dažādas jurisdikcijas plaši izmanto kā etalonu. Tie ir arī viens no standartiem Finanšu stabilitātes padomes izstrādātajos Stabīlu finanšu sistēmu pamatstandartos un uz tiem balstīts korporatīvās pārvaldības komponentes novērtējums Pasaules Bankas Ziņojumos par standartu un kodu ievērošanu.

Principiem pašiem piemīt evolucionāra daba, un tie tiek pārskatīti atkarībā no būtiskām apstākļu pārmaiņām, lai saglabātos to loma kā galvenajam politikas veidošanas instrumentam korporatīvās pārvaldības jomā.

Principi izkārtoti sešās nodaļās: I) Efektīvas korporatīvās pārvaldības sistēmas pamata nodrošināšana; II) Akcionāru tiesības un vienlīdzīga attieksme pret viņiem; ģpašumtiesību galvenās funkcijas; III) Institucionālie investori, finanšu instrumentu tirgi un citi starpnieki; IV) Ieinteresēto personu loma; V) Informācijas atklāšana un caurskatāmība un VI) Padomes pienākumi. Katru nodaļu ievada būtiskākais princips treknrakstā kursīvā, kam pakārtoti apakšprincipi. *Principus* papildina anotācijas, kurās *Principi* komentēti un kuras paredzētas, lai palīdzētu lasītājiem izprast to pamatojumu. Anotācijās var būt arī valdošo vai no jauna parādījušos tendenču raksturojums un tās var piedāvāt alternatīvas ieviešanas metodes un piemērus, kuri var noderēt, lai *Principus* iedzīvinātu.

I. Efektīvas korporatīvās pārvaldības sistēmas pamata nodrošināšana

Korporatīvās pārvaldības sistēmai jāveicina caurskatāmu un taisnīgu tirgu veidošanos, kā arī jānodrošina efektīva resursu sadale. Tai jāatbilst tiesiskuma principam un jāpalīdz īstenot efektīvu uzraudzību un izpildes nodrošināšanu.

Efektīvai korporatīvai pārvaldībai nepieciešams stabils tiesiskais regulējums un institucionālā sistēma, uz ko tirgus dalībnieki var paļauties, dibinot savas līgumiskās attiecības. Parasti šī korporatīvās pārvaldības sistēma veidojas no tiesiskā regulējuma, pašregulācijas, brīvprātīgām saistībām un komercdarbības prakses, ko nosaka valsts konkrētie apstākļi, vēsture un tradīcijas. Tādēļ vēlamās proporcijas starp tiesisko regulējumu, pašregulāciju un brīvprātīgi pieņemtajiem standartiem utt. dažādās valstīs būs atšķirīgas. Korporatīvās pārvaldības sistēmas tiesiskā regulējuma elementus ir noderīgi papildināt ar ieteikuma tiesību ("soft law") elementiem, kas balstās uz principu "ievēro vai paskaidro", piemēram, korporatīvās pārvaldības kodeksiem, kas ļauj izmantot elastīgu pieeju un pievērsties katras konkrētās kapitālsabiedrības specifikai. Nebūt nav teikts, ka tas, kas labi darbojas vienā kapitālsabiedrībā, vienam investoram vai konkrētai ieinteresētajai personai, būtu vispārpiemērojams kapitālsabiedrībām, investoriem un ieinteresētajām personām, kas darbojas gluži citā kontekstā un atšķirīgos apstākļos. Uzkrājoties jaunai pieredzei un mainoties komercdarbības apstākļiem, jāpārskata korporatīvās pārvaldības sistēmas dažādos nosacījumus un nepieciešamības gadījumā tie jāpielāgo jaunajai situācijai.

Valstīm, kuras vēlas ieviest *Principus*, jāseko līdzi savai korporatīvās pārvaldības sistēmai, tai skaitā tiesiskajam regulējumam un prasībām kapitālsabiedrību kotēšanai biržā, kā arī komercdarbības praksei, paturot prātā mērķi veicināt tirgus godīgumu un ekonomisko rādītāju uzlabošanu. Šajā sakarā nepieciešams ņemt vērā mijiedarbību starp dažādajiem korporatīvās pārvaldības sistēmas elementiem un to savstarpējo papildināmību, kā arī to kopējo spēju veicināt ētisku, atbildīgu un caurskatāmu korporatīvās pārvaldības praksi. Šāda analīze uzskatāma par svarīgu instrumentu, izstrādājot efektīvu korporatīvās pārvaldības sistēmu. Tādēļ efektīva un nepārtraukta konsultēšanās ar sabiedrību ir ļoti svarīga. Dažās jurisdikcijās varētu būt nepieciešams to papildināt ar iniciatīvām, lai informētu kapitālsabiedrības un ieinteresētās personas par ieguvumiem no stabilas korporatīvās pārvaldības prakses ieviešanas. Turklāt, katrā jurisdikcijā attīstot korporatīvās pārvaldības sistēmu, nacionālajiem likumdevējiem un regulatoriem būtu pienācīgi jāapsver, vai ir nepieciešams efektīvs starptautiska līmeņa dialogs un sadarbība un kādus rezultātus tā varētu dot. Ievērojot šos nosacījumus, ir lielāka iespējamība izvairīties no pārmērīga korporatīvās pārvaldības regulējama, atbalstīt komercdarbības veikšanu un ierobežot postošo interešu konfliktu risku kā privātajā, tā publiskajā sektorā.

A. Korporatīvās pārvaldības sistēmu jāattīsta, ņemot vērā tās ietekmi uz kopējiem ekonomiskajiem rādītājiem, tirgus godīgumu un motivāciju, ko tā rada tirgus dalībniekiem, kā arī tās ietekmi uz caurskatāmu un veiksmīgi funkcionējošu tirgu veicināšanu.

Korporatīvā forma, kādā tiek organizēta saimnieciskā darbība, ir ietekmīgs izaugsmes spēks. Tādēļ tiesiskais regulējums, kura ietvaros kapitālsabiedrības darbojas, ir ļoti būtisks ekonomisko rezultātu sasniegšanai. Politikas veidotāju uzdevums ir arī nodrošināt tādu sistēmu, kas ir pietiekami elastīga, lai atbilstu ļoti atšķirīgos apstākļos darbojošos kapitālsabiedrību prasībām, lai sekmētu tām jaunas iespējas radīt pievienoto vērtību un lai noteiktu visoptimālāko resursu izlietošanu. Ja nepieciešams, korporatīvās pārvaldības sistēmām būtu jāpieļauj samērīgums, īpaši attiecībā uz biržā kotēto kapitālsabiedrību lielumu. Elastīga pieeja varētu būt nepieciešama arī atkarībā no kapitālsabiedrības īpašnieku un kontroles struktūras, ģeogrāfiskās klātbūtnes, darbības jomām un attīstības posma. Politikas veidotājiem galveno uzmanību joprojām būtu jāvelta kopējam ekonomiskajam rezultātam, un, apsverot dažādus politikas variantus, viņiem jāanalizē svarīgākos mainīgos lielumus, kuri ietekmē tirgus funkcionēšanu, piemēram, attiecībā uz motivācijas struktūrām, pašregulējošās sistēmas efektivitāti un sistēmisku interešu konfliktu atrisināšanu. Caurskatāmi un labi funkcionējoši tirgi disciplinē tirgus dalībniekus un veicina atbildības uzņemšanos.

B. Tiesiskā regulējuma prasībām, kas ietekmē korporatīvās pārvaldības praksi, jābūt tiesiskām, caurskatāmām, kā arī jābūt iespējai panākt to izpildi.

Ja nepieciešami jauni tiesību akti, piemēram, lai atrisinātu tādus gadījumus, kad nepārprotami izpaužas tirgus nepilnības, tiem jābūt izstrādātiem tā, lai tos varētu ieviest un panākt to izpildi efektīvi un taisnīgi attiecībā pret visām pusēm. Tas paveicams, ja valdība un citas regulējošās institūcijas konsultējas ar kapitālsabiedrībām, tās pārstāvošajām organizācijām un citām ieinteresētajām personām. Jāievieš arī tādi mehānismi, lai puses varētu aizstāvēt savas tiesības. Lai izvairītos no pārmērīga regulējuma, nepiemērojamiem likumiem un neparedzētām sekām, kas var traucēt vai kropļot komercdarbības dinamiku, politikas pasākumi jāveido, vērtējot to kopējās izmaksas un ieguvumus.

Valsts iestādēm ir jābūt efektīvām pilnvarām panākt likumu ievērošanu un sodīt, lai atturētu no negodīgas rīcības un nodrošinātu stabilu korporatīvās pārvaldības praksi. Turklāt likumu ievērošanu var panākt arī ar privāttiesisku piespiedi izpildi, un līdzsvars starp publisko un privāttiesisko piespiedi izpildi būs atkarīgs no katras konkrētās jurisdikcijas īpatnībām.

Korporatīvās pārvaldības mērķi ir formulēti brīvprātīgi pieņemtos kodeksos un standartos, kuriem nav tiesību akta statusa. Kaut gan šādiem kodeksiem ir nozīmīga loma, lai uzlabotu korporatīvās pārvaldības sistēmu, tomēr akcionāri un citas ieinteresētās personas var nesaprast, kāds ir to statuss un kā tie tiek īstenoti. Ja kodeksi un principi tiek izmantoti kā nacionālais standarts vai kā papildinājums tiesiskajam regulējumam, lai būtu uzticība tirgum, nepieciešams, lai to statuss attiecībā uz darbības jomu, ieviešanu, ievērošanu un sankcijām būtu skaidri noteikts.

C. Pienākumu sadalījumam starp dažādām institūcijām jābūt skaidri noteiktam un ar mērķi kalpot sabiedrības interesēm.

Parasti korporatīvās pārvaldības prasības un praksi nosaka tiesību akti, kas regulē daudz un dažādas jomas, piemēram, komercdarbību, finanšu instrumentus, grāmatvedības un revīzijas standartus, maksātspēju, līgumtiesības, darba tiesiskās attiecības, nodokļus. Kapitālsabiedrību korporatīvās pārvaldības praksi dažkārt nosaka arī cilvēktiesības un vides aizsardzību reglamentējošie tiesību akti. Šādā situācijā pastāv risks, ka dažādo tiesību aktu ietekmē var rasties neparedzēta daļēja pārklāšanās vai pat pretrunas, kas var traucēt sasniegt galvenos korporatīvās pārvaldības mērķus. Ir būtiski, lai politikas veidotāji šādu risku apzinātos un veiktu pasākumus tā ierobežošanai. Efektīvai izpildes panākšanai arī nepieciešams, lai pienākumu sadale starp dažādām institūcijām, lai veiktu

uzraudzību, ieviešanu un panāktu izpildi, būtu skaidri definēta, lai tiktu ņemtas vērā un iespējami efektīvi liktas lietā papildinošo orgānu un aģentūru kompetences. Jāizvairās no potenciāli pretrunīgiem mērķiem, piemēram, kur vienai un tai pašai institūcijai uzlikts par pienākumu gan veicināt komercdarbību, gan sodīt par pārkāpumiem, vai arī tas jārisina, nosakot skaidrus pārvaldības noteikumus. Regulējums, kas starp dažādām jurisdikcijām daļēji pārkļājas vai varbūt ir pat pretrunīgs, arī ir problēma, kurai jāseko līdzī, lai neizveidotos vakuums regulējumā (t.i., jautājumi, kuri paliek nerisināti, jo par tiem skaidri noteikta atbildība negulstas ne uz vienu institūciju) un lai iespējami mazākas būtu izmaksas, kas rodas, ja kapitālsabiedrībām jāievēro vairāku sistēmu noteikumi. Ja regulējuma izstrāde vai uzraudzība tiek uzticēta struktūrām, kas nav valsts iestādes, vēlams skaidri izvērtēt, kādēļ un kādos apstākļus tas būtu vēlams. Turklāt valsts institūcijai jāsauglabā efektīvi aizsardzības pasākumi, lai nodrošinātu, ka struktūra tai do to pilnvarojumu pielietotu taisnīgi, konsekventi un saskaņā ar likumu. Ir būtiski arī, lai pārvaldības struktūra šādā iestādē, kam uzticēts uzraudzības pienākums, būtu caurskatāma un ietvertu sabiedrības intereses.

D. Finanšu instrumentu tirgus regulējumam jāpalīdz īstenot efektīvu korporatīvo pārvaldību.

Finanšu instrumentu tirgiem ir nozīmīga loma korporatīvās pārvaldības veicināšanā, nosakot prasības, kas biržā kotētajās kapitālsabiedrībās veicina efektīvu korporatīvo pārvaldību, un panākot šādu prasību izpildi. Finanšu instrumentu tirgi arī nodrošina infrastruktūru, caur kuru investori var izteikt ieinteresētību vai neieinteresētību par konkrēta emitenta pārvaldību, proti, dodot viņiem iespēju attiecīgi vai nu pirkt, vai pārdot emitenta finanšu instrumentus. Tādēļ svarīgs korporatīvās pārvaldības sistēmas elements ir tādu finanšu instrumentu tirgus darbību regulējošo likumu un noteikumu kvalitāte, kas nosaka kritērijus emitentiem, lai to finanšu instrumentus varētu kotēt biržā, kā arī regulē darījumu veikšanas kārtību.

Tas, ko tradicionāli mēdza saukt par "biržām", tagad izpaužas visdažādākajos veidos. Mūsdienās vairums lielo biržu cenšas gūt maksimālo peļņu un pašas ir publiskā apgrozībā esošas akciju sabiedrības, kas konkurē ar citām tādām pašām biržām un darījumu veikšanas vietām, kas cenšas gūt maksimālo peļņu. Neatkarīgi no tā, kāda ir konkrētā finanšu instrumentu tirgus struktūra, politikas veidotājiem un regulatoriem jānovērtē biržu un darījumu veikšanas vietu īstā loma attiecībā uz korporatīvās pārvaldības standartu noteikšanu, uzraudzību un izpildes panākšanu. Šim nolūkam nepieciešams izanalizēt, kā konkrētie biržu komercdarbības modeļi ietekmē motivāciju un spēju pildīt šīs funkcijas.

E. Institūcijām, kas atbild par uzraudzību, regulēšanu un izpildes nodrošināšanu, jābūt apveltītām ar pilnvarām, godīgumu un resursiem, lai pildītu savas funkcijas profesionāli un objektīvi. Turklāt to lēmumiem jābūt savlaicīgiem, caurskatāmiem un tie pilnībā jāizskaidro.

Uzraudzības, regulēšanas un izpildes nodrošināšanas pienākumus jāuztic iestādēm, kas savā darbībā ir neatkarīgas un atbildīgas par savu funkciju pildīšanu un tiesību izmantošanu, kam ir pietiekamas tiesības, atbilstoši resursi un kapacitāte pildīt savas funkcijas un izmantot tiesības, tai skaitā attiecībā uz korporatīvo pārvaldību. Daudzas valstis risinājušas jautājumu par finanšu instrumentu tirgus uzrauga politisko neatkarību, izveidojot formālu pārvaldes institūciju (valdi, padomi vai komisiju), kuras locekļi tiek iecelti uz noteiktu termiņu. Ja šie termiņi laika ziņā nesakrīt ar politisko kalendāru un nav no tā atkarīgi, tas var pastiprināt neatkarību. Šīm institūcijām jābūt spējīgām savas funkcijas veikt bez interešu konflikta, un to lēmumiem būtu jābūt apstrīdamiem iestādē vai pārsūdzamiem tiesā. Pieaugot korporatīvo notikumu daudzumam un atklājamās informācijas apjomam, uzraugošo, regulējošo un izpildi panākošo institūciju resursu var sākt pietrūkt. Tādēļ, lai sekotu līdzī jaunākajiem notikumiem, tām būs liels pieprasījums pēc pilnībā kvalificēta personāla, lai veiktu efektīvu uzraudzību un nodrošinātu izmeklēšanas spējas, kam būs nepieciešams pienācīgs

finansējums. Iespēja piesaistīt personālu uz konkurētspējīgiem nosacījumiem uzlabos uzraudzības un izpildes panākšanas kvalitāti un neatkarību.

F. Jāveicina pārrobežu sadarbība, ieskaitot divpusējās un daudzpusējās vienošanās par informācijas apmaiņu.

Liels pārrobežu īpašumtiesību un darījumu veikšanas apjoms prasa spēcīgu starptautiska mēroga sadarbību starp regulatoriem, tai skaitā divpusējās un daudzpusējās vienošanās par informācijas apmaiņu. Starptautiskās sadarbības nozīme aizvien pieaug arī korporatīvajā pārvaldībā, īpaši, ja kapitālsabiedrības veic aktīvu darbību dažādās jurisdikcijās gan kā biržā kotētas, gan nekotētas sabiedrības un vēlas tirgot akcijas vairākos finanšu instrumentu tirgos dažādās jurisdikcijās.

II. Akcionāru tiesības un vienlīdzīga attieksme pret viņiem; īpašumtiesību galvenās funkcijas

Korporatīvās pārvaldības sistēmai jāaizsargā akcionāru tiesības un jāatvieglo to īstenošana, kā arī jānodrošina vienlīdzīga attieksme pret visiem akcionāriem, tai skaitā mazākuma akcionāriem un akcionāriem no ārvalstīm.

Visiem akcionāriem jābūt iespējai saņemt efektīvu kaitējuma atlīdzināšanu un sākotnējā tiesiskā stāvokļa atjaunošanu, ja viņu tiesības tiek aizskartas.

Investoriem, kas ieguldījumu veikuši akcijās, ir noteiktas īpašumtiesības. Piemēram, publiskā apgrozībā esošas kapitālsabiedrības akcijas var pirkt, pārdot vai citādi atsavināt. Akcijas arī dod investoram tiesības piedalīties kapitālsabiedrības peļņas sadalē, bet investora atbildību ierobežo viņa veiktā ieguldījuma apjoms. Turklāt īpašumtiesības uz akcijām dod tiesības saņemt informāciju par kapitālsabiedrību un tiesības kapitālsabiedrību ietekmēt, galvenokārt piedaloties akcionāru sapulcēs un balsojot.

Tomēr praktisku apsvērumu dēļ kapitālsabiedrību nav iespējams vadīt ar akcionāru balsojumu. Akcionāru kopumu veido fiziskas personas ar institūcijas, kuru intereses, mērķi, ieguldīšanas vēlmes un spējas atšķiras. Turklāt kapitālsabiedrības vadībai jābūt spējīgai biznesa lēmumus pieņemt ātri. Ņemot vērā šo realitāti un to, cik grūti kapitālsabiedrību vadīt situācijā, kad tirgos strauji un pastāvīgi notiek pārmaiņas, no akcionāriem netiek prasīts, lai viņi uzņemtos atbildību par kapitālsabiedrības darbības vadīšanu. Parasti atbildību par kapitālsabiedrības stratēģiju un darbību nodod padomei un vadības komandai, ko padome izvēlas, motivē, un, ja nepieciešams, maina.

Akcionāru tiesības ietekmēt kapitālsabiedrības vadīšanu noteiktos pamatjautājumos, piemēram, padomes locekļu ievēlēšanu vai citus līdzekļus, kā ietekmēt padomes sastāvu, grozījumus kapitālsabiedrības pamatdokumentos, netipisku darījumu apstiprināšanu un citus pamatjautājumus nosaka komercdarbību regulējošie likumi un kapitālsabiedrības iekšējie normatīvi. Šo sadaļu var uzskatīt par pārskatu būtiskākajām akcionāru pamattiesībām, kuras ir ar likumu atzītas gandrīz visās valstīs. Dažādās jurisdikcijās nostiprinātas arī papildu tiesības, tādas kā revidentu apstiprināšana vai iecelšana, padomes locekļu izvirzīšana, iespēja iekļāt akcijas, peļņas sadales apstiprināšana, akcionāra tiesības balsot par atlīdzību padomes locekļiem un/vai vadošajiem darbiniekiem, būtisku darījumu starp saistītajām pusēm apstiprināšana un citas.

Lai kapitāla tirgi varētu attīstīties un pareizi darboties, svarīgs faktors ir investoru pārliecība, ka viņu ieguldīto kapitālu kapitālsabiedrības vadītāji, padomes locekļi vai kontrolējošie akcionāri neizmanto neparedzētiem nolūkiem vai nepiesavinās. Kapitālsabiedrības padomei, vadītājiem un kontrolējošajiem akcionāriem var būt iespējas iesaistīties darbībās, kuras virza viņu pašu intereses, uz to akcionāru rēķina, kuri kapitālsabiedrību nekontrolē. Lai nodrošinātu investoru aizsardzību, ir noderīgi izšķirt akcionāru *ex ante* un *ex post* tiesības. *Ex ante* tiesības ir, piemēram, pirmspirkuma tiesības un kvalificētais balsu vairākums noteiktu lēmumu pieņemšanai. *Ex post* tiesības paredz iespēju prasīt kaitējuma atlīdzināšanu un sākotnējā tiesiskā stāvokļa atjaunošanu, kad tiesības ir aizskartas.

Jurisdikcijās, kur tiesiskā regulējuma izpildes nodrošināšana ir vāja, būtu vēlams nostiprināt akcionāru *ex ante* tiesības, piemēram, nosakot nelielu akciju īpašuma īpatsvaru, lai varētu izvairīties darba kārtības jautājumus apspriešanai akcionāru sapulcē, vai pieprasot īpaši lielu akcionāru balsu vairākumu par noteiktiem svarīgiem lēmumiem. *Principi* atbalsta vienlīdzīgu attieksmi pret ārvalstu un vietējiem akcionāriem korporatīvajā pārvaldībā. Tajos nav aplūkota valdības politika ārvalstu tiešo investīciju regulēšanai.

Viens no veidiem, kādā akcionāri var panākt savu tiesību īstenošanu, ir iespēja uzsākt tiesvedību un administratīvos procesus pret vadību un padomes locekļiem. Pieredze liecina, ka svarīgs rādītājs, cik lielā mērā ir pasargātas akcionāru tiesības, ir tas, vai pastāv efektīvas metodes, lai par saprātīgu maksu un bez pārliecīgi ilgās kavēšanās būtu iespējams par aizskārumu panākt kaitējuma atlīdzināšanu un sākotnējā tiesiskā stāvokļa atjaunošanu. Mazākuma akcionāru pārliecība pastiprinās, kad tiesiskā sistēma paredz iespēju mazākuma akcionāriem vērsties tiesā, kad viņiem ir saprātīgs pamats uzskatīt, ka viņu tiesības tikušas aizskartas. Šādu mehānismu nodrošināšana ir viens no likumdevēju un regulatoru pamatpienākumiem.

Ir zināms risks, ka tiesiskajā sistēmā, kas dod iespēju ikvienam investoram tiesā apstrīdēt korporatīvo rīcību, varētu būt tieksme uz pārmērīgu tiesāšanos. Tādēļ daudzās tiesiskajās sistēmās ieviesti nosacījumi, lai pasargātu vadību un padomes locekļus no ļaunprātīgas tiesāšanās, kas var būt kā akcionāru sūdzību pamatotības pārbaudes, tā dēvētās "drošības zonas" vadības un padomes locekļu rīcībai (piemēram, biznesa lēmuma likums ("*business judgement rule*")), kā arī "drošības zonas" informācijas atklāšanai. Visbeidzot, ir jāatrod līdzsvars, ciktāl atļaut investoriem pieprasīt atlīdzību par īpašumtiesību pārkāpšanu, taču arī nepieļaujot pārmērīgu tiesāšanos. Daudzas valstis konstatējušas, ka vismaz pirmās instances līmenī efektīvas metodes strīdu risināšanai ir alternatīvi iztiesāšanas procesi, piemēram, administratīvie procesi iestādē vai šķīrējtiesas procesi, ko organizē finanšu instrumentu tirgus regulators vai citas regulējošās institūcijas. Specializēti tiesu procesi arī var izrādīties noderīgs instruments, lai iegūtu savlaicīgus izpildrakstus un galu galā ātri atrisinātu strīdus.

A. Akcionāru pamattiesībām jāietver tiesības: 1) izmantot drošas metodes īpašumtiesību reģistrēšanai; 2) nodot vai atsavināt akcijas; 3) savlaicīgi un regulāri iegūt atbilstošu un būtisku informāciju par kapitālsabiedrību; 4) piedalīties akcionāru sapulcēs un balsot tajās; 5) ievēlēt un atsaukt padomes locekļus un 6) piedalīties kapitālsabiedrības peļņas sadalē.

B. Akcionāriem jābūt pietiekami informētiem un tiesīgiem piedalīties tādu lēmumu pieņemšanā un apstiprināšanā, kas attiecas uz būtiskām pārmaiņām kapitālsabiedrībā, piemēram: 1) grozījumi statūtos vai līdzīgos kapitālsabiedrības darbību regulējošos dokumentos; 2) jaunu akciju izlaišana; 3) netipiski darījumi, tai skaitā visu vai faktiski visu aktīvu atsavināšana, kas būtībā ir kapitālsabiedrības pārdošana.

Lai komercdarbību varētu veikt elastīgi un organizācijās ar komplicētu struktūru varētu deleģēt atbildību, nozīme ir kapitālsabiedrības iespējām veidot personālsabiedrības un saistītās kapitālsabiedrības, kā arī saimnieciskās darbības nodrošināšanai nodot tām aktīvus, tiesības uz naudas plūsmu un citas tiesības un pienākumus. Tāpat kapitālsabiedrībai ir arī iespējas atbrīvoties no aktīviem, kas nav nepieciešami saimnieciskajai darbībai, un kļūt tikai par holdingsabiedrību. Taču, ja nav pietiekamas kontroles un līdzsvara, šādas iespējas var tikt izmantotas arī ļaunprātīgi.

C. Akcionāriem jābūt iespējai efektīvi piedalīties un balsot akcionāru sapulcēs un viņiem jābūt informētiem par noteikumiem, kas attiecas uz akcionāru sapulču norisi, tai skaitā balsošanas procedūru:

1. Akcionāru rīcībā jābūt pietiekamai un savlaicīgai informācijai par akcionāru sapulces datumu, norises vietu un darba kārtību, kā arī izmēlošanai un savlaicīgai informācijai par

jautājumiem, kas sapulcē tiks izlemti.

2. Akcionāru sapulces norisei un kārtībai jābūt tādai, lai attieksme pret visiem akcionāriem būtu vienlīdzīga. Kapitālsabiedrībā jābūt tādai kārtībai, kas balsu nodošanu nepadarītu pārlietu sarežģītu vai dārgu.

Piedalīties akcionāru sapulcēs ir viena no akcionāru pamattiesībām. Dažkārt vadība un kontrolējošie investori mēģina investorus, kuriem nav kontroles pār kapitālsabiedrību, vai ārvalstu investorus atturēt no centieniem ietekmēt kapitālsabiedrības vadīšanu. Dažas kapitālsabiedrības ir noteikušas maksu par balsošanu. Citu iespējamo kavēkļu klāstā ir aizliegums balsot uz pilnvaras pamata, prasība personiski būt klāt akcionāru sapulcē, lai balsotu, sapulces organizēšana attālā vietā un balsojuma nodošana, tikai paceļot roku. Ir vēl arī citi paņēmieni, kas īpašumtiesību izmantošanu padara praktiski neiespējamu. Balsošanai nepieciešamie materiāli var būt izsūtīti pārāk īsu laiku pirms akcionāru sapulces sākuma, lai akcionāri pagātu apdomāties un konsultēties. Daudzas kapitālsabiedrības cenšas izstrādāt labākus veidus saziņai ar akcionāriem un lēmumu pieņemšanai. Atzinīgi tiek vērtēti kapitālsabiedrību centieni likvidēt mākslīgos šķēršļus dalībai sapulcēs, korporatīvās pārvaldības sistēmai būtu jāveicina iespēja balsot elektroniski – neklātienē, tai skaitā pilnvarojuma dokumentu izplatīšana elektroniskā veidā un uzticamas nodoto balsu apstiprinājuma sistēmas. Jurisdikcijās, kur privāttiesiskā piespiedu izpilde ir vāji attīstīta, regulatoriem būtu jābūt tiesīgiem ierobežot netaisnīgu balsošanas praksi.

3. Akcionāriem jābūt iespējai, ievērojot saprātīgus ierobežojumus, uzdot jautājumus padomei, tai skaitā par ikgadējo ārējo revīziju, izvirzīt jautājumus iekļaušanai akcionāru sapulces darba kārtībā, kā arī piedāvāt lēmumprojektus.

Lai akcionārus mudinātu piedalīties akcionāru sapulcēs, daudzas jurisdikcijas pilnveidojušas iespējas akcionāriem izvirzīt jautājumus iekļaušanai darba kārtībā, ieviešot vienkāršu un skaidru kārtību, kādā iesniedzami grozījumi un lēmumprojekti, kā arī iespējas pirms akcionāru sapulces iesūtīt jautājumus un saņemt atbildes no vadības un padomes locekļiem. Akcionāriem arī jābūt iespējai uzdot jautājumus par ārējo revidentu ziņojumu. Ir pieļaujams, ka kapitālsabiedrības nodrošinās, ka šādas iespējas netiek izmantotas ļaunprātīgi. Piemēram, ir pamatoti prasīt, ka akcionāru lēmumprojektiem, lai tos iekļautu darba kārtībā, nepieciešams tādu akcionāru atbalsts, kuru īpašumā esošajām akcijām būtu konkrēta tirgus vērtība vai arī noteikts īpatsvars kopējā akciju skaitā, vai balsstiesīgo akciju skaitā. Šis sliekšnis nosakāms, ņemot vērā īpašumtiesību koncentrācijas līmeni, lai nodrošinātu, ka mazākuma akcionāriem nebūtu liegta iespēja izvirzīt darba kārtības jautājumus. Akcionāru lēmumprojekti, kuri ir apstiprināti un ietilpst akcionāru sapulces kompetencē, jārisina padomei.

4. Jāveicina efektīva akcionāru līdzdalība galveno korporatīvās pārvaldības lēmumu pieņemšanā, piemēram, padomes locekļu kandidātu izvirzīšanā un ievēlēšanā. Akcionāriem ir jādod iespējas paust viņu viedokli par atbildību attiecīgi padomes locekļiem un/vai vadošajiem darbiniekiem, tostarp ar balsošanu akcionāru sapulcēs. Ja padomes locekļu un darbinieku atbildības sistēmā viena no sastāvdaļām ir tiesības uz akcijām, tam nepieciešama akcionāru piekrišana.

Padomes locekļu ievēlēšana ir viena no akcionāru pamattiesībām. Lai vēlēšanu process būtu efektīvs, akcionāriem jābūt iespējai piedalīties padomes locekļu izvirzīšanā un balsot par atsevišķiem kandidātiem vai par dažādiem kandidātu sarakstiem. Tādēļ vairākās valstīs akcionāriem pieejami ar lēmumu pieņemšanu saistītie dokumenti, kuri nodoti akcionāru rīcībā, paredzot nosacījumus, lai tos nevarētu izmantot ļaunprātīgi. Kandidātu izvirzīšanai daudzās kapitālsabiedrībās padomes izveidojušas nominācijas komitejas, lai nodrošinātu noteiktās izvirzīšanas kārtības ievērošanu, atvieglotu un koordinētu kandidātu meklēšanu sabalansētam un kvalificētam padomes sastāvam. Par

labu praksi uzskatāms, ja šādā komitejā galvenā loma ir neatkarīgajiem padomes locekļiem. Lai izvēršanās procesu vēl vairāk pilnveidotu, *Principi* aicina, lai pirms izvēršanās pilnībā un savlaicīgi tiktu atklāta padomes locekļu kandidātu pieredze un kvalifikācija, kas dotu iespēju informēti izvērtēt katra kandidāta spējas un piemērotību. Par labu praksi tiek uzskatīts arī atklāt informāciju par jebkādiem citiem amatiem citās padomēs, ko kandidāti ieņem, un dažās jurisdikcijās arī par amatiem, kuriem tie izvēršti.

Principi aicina, lai tiktu atklāts padomes locekļu un vadošo darbinieku atalgojuma apmērs. It īpaši akcionāriem nepieciešams zināt, kāda ir atalgojuma politika, kā arī kopējais atalgojuma apmērs, kāds veidojas, ievērojot šo politiku. Akcionāriem, kad viņi vērtē padomes spējas un īpašības, ko viņi cer saskaņot padomes locekļu kandidātos, interesē arī tas, kā atalgojums tiek saistīts ar kapitālsabiedrības darbības rādītājiem. Dažādiem veidiem, kādos var izteikt viedokli par atlīdzību (saistošs vai konsultatīvs balsojums, *ex ante* un/vai *ex post*, vai attiecas uz padomes locekļiem un/vai vadošajiem darbiniekiem, atlīdzības apmērs katram atsevišķi un/vai visiem kopā, atlīdzības politika un/vai faktiskā atlīdzība), ir nozīmīga loma, lai padomei darītu zināmu akcionāru noskaņojumu. Ja atlīdzības sistēma ietver tiesības uz akcijām, tai nepieciešama akcionāru piekrišana – vai nu attiecībā uz katru atsevišķo personu vai uz pašu politiku, kas paredz šādu sistēmu, jo tā var izraisīt akcionāru līdzdalības apmēra un proporcijas samazināšanos un būt spēcīga motivācija vadībai. Akcionāru piekrišana nepieciešama arī tad, ja būtiski tiek izmainīta esošā sistēma.

5. Akcionāriem jābūt iespējai balsot gan klātienē, gan neklātienē un balsīm jābūt ar vienādu spēku neatkarīgi no tā, vai balsojums nodots klātienē vai neklātienē.

Mērķis veicināt akcionāru līdzdalību nozīmē, ka jurisdikcijām un/vai kapitālsabiedrībām jāveicina plašāka informāciju tehnoloģiju izmantošana balsošanā, tostarp droša elektroniska balsošana visās biržā kotētajās kapitālsabiedrībās. *Principi* iesaka pieņemt balsojumu uz pilnvarojuma pamata. Tas tik tiešām ir svarīgi akcionāru tiesību izmantošanas veicināšanai un aizsardzībai, lai investori varētu paļauties, ka balsojums, kas izdarīts uz pilnvarojuma pamata, atbilst balsošanas uzdevumam. Korporatīvās pārvaldības sistēmai jānodrošina, ka balsojums uz pilnvarojuma pamata tiek veikts saskaņā ar pilnvarnieka norādēm. Jurisdikcijās, kur pilnvarojumu atļauts iegūt pašai kapitālsabiedrībai, ir svarīgi atklāt, kādā veidā sapulces vadītājs (kurš parasti ir tas, kurš saņem kapitālsabiedrības iegūtos pilnvarojumus) izmantos balsstiesības, ko dod pilnvarojumi bez konkrētiem balsošanas uzdevumiem. Ja kapitālsabiedrības pensiju fondu un darbinieku akciju plānu pilnvarnieks ir padome vai vadība, ir jāatklāj, kādi ir balsošanas uzdevumi. Par labu praksi tiek uzskatīts, ka kapitālsabiedrības turētās pašu akcijas un kapitālsabiedrības akcijas, kas pieder meitassabiedrībām, balsošanā piedalīties nedrīkst un arī netiek ņemtas vērā, aprēķinot kvorumu.

6. Jālikvidē kavēkļi pārrobežu balsošanai.

Ārvalstu investori bieži savas akcijas tur ar starpnieku ķēdes palīdzību. Parasti akcijas tiek glabātas finanšu instrumentu starpnieku kontos, kuriem savukārt ir konti pie citiem starpniekiem un centrālajos vērtspapīru deponitārijos citās jurisdikcijās, un tajā pat laikā biržā kotētā kapitālsabiedrība atrodas trešajā valstī. Šādās pārrobežu ķēdēs rodas īpašas grūtības gan noteikt ārvalstu investoru tiesības izmantot savas balsstiesības, gan arī sazināties ar šādiem investoriem. Tas viss kopā ar komercdarbībā piekopto praksi sapulci izziņot pavisam neilgu laiku pirms tās norises rada situāciju, ka akcionāriem bieži vien ir par maz laika, lai atsauktos uz uzaicinājumu un pieņemtu informētus lēmumus par lemjamajiem jautājumiem. Tas apgrūtina pārrobežu balsošanu. Tiesiskajā regulējumā jāskaidro, kurš ir tiesīgs kontrolēt balsstiesības pārrobežu situācijās un, kur nepieciešams, jāvienkāršo deponitāriju ķēde. Turklāt sapulces izziņošanas termiņiem jābūt tādiem, lai ārvalstu investoriem būtu tādas pašas iespējas pildīt savas īpašnieka funkcijas kā vietējiem investoriem. Lai atvieglotu balsošanu ārvalstu investoriem, likumiem, noteikumiem un kapitālsabiedrībā iedibinātajai praksei jāļauj nediskriminējošā veidā balsošanā piedalīties elektroniski.

D. Akcionāriem, tai skaitā institucionālajiem, jāļauj konsultēties vienam ar otru jautājumos, kas skar *Principos* definētās akcionāru pamattiesības, nosakot izņēmumus, lai novērstu to ļaunprātīgu izmantošanu.

Jau sen atzīts, ka kapitālsabiedrībās ar izkļiedētu īpašnieku struktūru katram atsevišķam akcionāram kapitālsabiedrībā var piederēt pārāk maza daļa akciju, lai attaisnotu akcionāra aktīvas rīcības izmaksas vai lai ieguldītu līdzekļus kapitālsabiedrības darbības rādītāju uzraudzīšanā. Turklāt, ja mazie akcionāri arī ieguldītu resursus šādās darbībās, arī pārējie akcionāri gūtu labumu, bet – bez ieguldījuma (t.i., viņi ir "beziļetnieki"). Šis efekts, kas darbojas kā motivācijas apslāpētājs uzraudzības veikšanai, sagādā mazākas problēmas institūcijām, īpaši finanšu institūcijām, kuras darbojas fiduciāra statusā, lēmumu pieņemšanā, vai atsevišķās kapitālsabiedrībās savu līdzdalību palielināt līdz nozīmīgam apjomam vai vienkārši diversificēt ieguldījumu portfeli. Tomēr citas izmaksas, kas saistītas ar nozīmīga apjoma akciju turējumu, joprojām var būt lielas. Daudzos gadījumos institucionālos investorus tas attur no rīkošanās, jo tas viņiem vai nu nav pa spēkam, vai arī prasītu vienā kapitālsabiedrībā ieguldīt vairāk savu aktīvu, nekā būtu apdomīgi. Lai pārvarētu šo asimetriju, kas ir par labu diversifikācijai, viņiem vajadzētu ļaut un pat iedrošināt sadarboties un koordinēt darbību padomes locekļu izvirzīšanā un ievēlēšanā, iesniedzot priekšlikumus darba kārtības jautājumos un apspriežoties tieši ar kapitālsabiedrību, lai tajā uzlabotu korporatīvo pārvaldību. Vispārīgāk runājot, akcionāriem būtu jāļauj sazināties savā starpā bez formalitāšu ievērošanas, kas paredzētas balsu vākšanai (*proxy solicitation*).

Taču jāatzīst, ka investoru savstarpējo sadarbošanos iespējams izmantot arī, lai veiktu tirgus manipulācijas un iegūtu kontroli pār kapitālsabiedrību tā, lai nebūtu jāievēro pārņemšanas vai informācijas atklāšanas noteikumi. Turklāt sadarbošanās var notikt arī ar nolūku apiet konkurences likumu. Tomēr, ja vien sadarbība nesaistās ar kontroles iegūšanu pār kapitālsabiedrību vai neviēs bažas par tirgus efektivitāti un godīgumu, joprojām ir iespējams ieguvums no efektīvākas īpašumtiesību izmantošanas. Lai akcionāriem būtu skaidrība, regulatori var izdot vadlīnijas par sadarbības un vienošanās formām, kuras ir un kuras nav uzskatāmas par saskaņotu rīcību kapitālsabiedrību pārņemšanas un citu noteikumu izpratnē.

E. Pret visiem akcionāriem, kuriem pieder vienas kategorijas tās pašas sērijas akcijas, attieksmei jābūt vienlīdzīgai. Jāatklāj informācija par tādu kapitāla struktūru un instrumentiem, kas atsevišķiem akcionāriem ļauj iegūt ietekmi vai kontroli, kura nav proporcionāla viņu īpašumā esošo akciju daudzumam.

- 1. Visām jebkuras sērijas akcijām, kuras pieder vienai kategorijai, ir jābūt ar vienādām tiesībām. Pirms akciju iegādāšanās visiem investoriem jābūt iespējai iegūt informāciju par tiesībām, kādas nostiprinātas visu kategoriju un visu sēriju akcijās. Jebkādas izmaiņas mantiskajās tiesībās vai balsstiesībās jāapstiprina to kategoriju akciju īpašniekiem, kurus tās ietekmē negatīvi.**

Par kapitālsabiedrības optimālo kapitāla struktūru vislabāk zinās lemt vadība un padome, un akcionāriem tā jāapstiprina. Dažas kapitālsabiedrības izlaiž priekšrocību akcijas, kuras paredz priekšrocības kapitālsabiedrības peļņas saņemšanā, taču parasti tām ir ierobežotas balsstiesības vai tādu nav vispār. Kapitālsabiedrības var emitēt arī līdzdalības apliecības (*participation certificate*) vai akcijas ar ierobežotām balsstiesībām vai bez tām, kuras droši vien tiktu tirgotas par citādu cenu nekā akcijas ar pilnām balsstiesībām. Visas šīs struktūras var būt efektīvs līdzeklis risku un peļņas sadalē tā, lai tas būtu kapitālsabiedrības interesēs un finansējums būtu iespējami lētāks.

Pirms veikt ieguldījumu, investoriem būtu jāsaņem informācija par viņu balsstiesībām. Kad ieguldījums veikts, viņu tiesības mainīt nedrīkst, izņemot, ja tiem, kam pieder balsstiesīgās akcijas, ir

bijusi iespēja piedalīties lēmuma pieņemšanā. Priekšlikumi dažādu kategoriju un sēriju akciju balsstiesību izmaiņšanai jāiesniedz apstiprināšanai akcionāru sapulcē, un tam nepieciešams attiecīgo kategoriju balsstiesīgo akciju konkrēti noteikts (parasti lielāks) balsu vairākums.

2. Jābūt prasībai atklāt kapitāla struktūru un kontroles nodrošināšanas instrumentus.

Dažas kapitāla struktūras pieļauj, ka akcionārs var iegūt kontroli pār kapitālsabiedrību, kura nav proporcionāla šī akcionāra īpašumā esošo akciju daudzumam. Piramīdas struktūras (*pyramid structures*), savstarpēja akciju piederība (*cross shareholdings*) un akcijas ar ierobežotām vai plašākām balsstiesībām var izmantot, lai mazinātu nekontrolējošo akcionāru spēju ietekmēt kapitālsabiedrības politiku.

Kontroli pār kapitālsabiedrību var ietekmēt arī citi instrumenti, ne tikai īpašumtiesību attiecības. Ierasts paņēmiens ir, ja akcionāru grupa, kurā katram atsevišķam akcionāram pieder samērā neliela daļa no kopējā pamatkapitāla, noslēdz akcionāru līgumu saskaņotai rīcībai, līdz ar to veidojot vairākumu vai vismaz lielāko akcionāru bloku. Parasti akcionāru līgumos noteikts, ka līgumslēdzējiem ir pirkuma tiesības, ja kāds cits līgumslēdzējs savas akcijas vēlas pārdot. Šādos līgumos arī var būt noteikumi, ka tie, kas noslēguši līgumu, kādu noteiktu laiku savas akcijas nedrīkst pārdot. Akcionāru līgumos var būt atrunāti arī tādi jautājumi, kā tiks izvēlēta padome vai tās priekšsēdētājs. Līgums var arī uzlikt par pienākumu līgumslēdzējiem balsot kā vienotam kopumam. Dažas valstis atzinušas, ka nepieciešams cieši sekot līdz šādiem līgumiem un ierobežot to darbības termiņu.

Balsstiesību limiti (*voting caps*) ir ierobežots balsu skaits, ko akcionārs var nodot neatkarīgi no viņam faktiski piederošo akciju skaitu. Tādēļ balsstiesību limiti pārdala kontroli un var ietekmēt akcionāra motivāciju piedalīties akcionāru sapulcēs.

Ņemot vērā, ka ar šādu mehānismu palīdzību iespējams pārdalīt akcionāru ietekmi uz kapitālsabiedrības politiku, jābūt prasībai atklāt šādas kapitāla struktūras un instrumentus. Ja informācija par šādām shēmām tiek atklāta, akcionāriem un potenciālajiem investoriem iespējams pieņemt informētākus lēmumus (sk. V.3 nodaļu).

F. Saistīto pušu darījumus nepieciešams apstiprināt un veikt tā, lai pienācīgi tiktu atrisināti interešu konflikti un tiktu aizsargātas kapitālsabiedrības un tās akcionāru intereses.

1. Jārisina interešu konflikta jautājumi, kas piemīt saistīto pušu darījumiem.

Saistīto pušu darījumu potenciāli ļaunprātīga izmantošana ir svarīgs politikas jautājums visos tirgos un jo īpaši tajos, kur kapitālsabiedrību īpašumtiesības ir koncentrētas un kur pārsvarā darbojas kapitālsabiedrību grupas. Šādu darījumu aizliegšana parasti nav risinājums, jo iesaistīšanās darījumos ar saistītajām pusēm pati par sevi nav nekas slikts, taču ar nosacījumu, ka šādiem darījumiem raksturīgais interešu konflikts tiek pareizi atrisināts, tostarp ar atbilstošas uzraudzības palīdzību un informācijas atklāšanu. Īpaši svarīgi tas ir tad, ja darījumi ar saistītām pusēm veido nozīmīgu ieņēmumu un/vai izdevumu apjomu.

Jurisdikcijās jāievieš efektīva sistēma, kā vērst uzmanību uz šādiem darījumiem. Tai jāietver plašas, taču precīzas definīcijas, ko saprot ar saistīto pusi, kā arī izņēmumus attiecībā uz atsevišķiem darījumiem, kuri nav būtiski, jo tie nepārsniedz *ex ante* sliekšņus, tos var uzskatīt par atkārtotiem darījumiem un noslēgtiem uz pārbaudāmiem tirgus noteikumiem vai arī tie tiek veikti ar meitassabiedrībām, kurās saistītajai pusei nav nekādu konkrētu interešu. Ja ir konstatēts darījums ar saistīto pusi, jurisdikcijās jānosaka kārtība, kā to apstiprināt, lai tā negatīvais potenciāls būtu iespējami mazāks. Vairumā jurisdikciju liels uzsvars tiek likts uz to, ka šādi darījumi jāapstiprina padomei, bieži nozīmīgu lomu piešķirot neatkarīgajiem padomes locekļiem, vai arī ir prasība padomei pamatot, kādēļ kapitālsabiedrībai ir interese par šādu darījumu. Akcionāriem arī var būt dotas tiesības apstiprināt noteiktus darījumus, no apstiprināšanas izslēdzot ieinteresētos akcionārus.

2. Jābūt prasībai, lai padomes locekļi un vadošie darbinieki atklātu padomei, vai viņi tieši, netieši vai trešās personas vārdā ir materiāli ieinteresēti kādā darījumā vai jautājumā, kas tieši ietekmē kapitālsabiedrību.

Padomes locekļiem, vadošajiem darbiniekiem un dažās jurisdikcijās arī kontrolējošajiem akcionāriem ir pienākums informēt padomei, ja viņiem ārpus kapitālsabiedrības ir biznesa, ģimenes vai kādas citas īpašas attiecības, kas varētu iespaidot viņu spriedumu attiecībā uz kādu konkrētu darījumu vai jautājumu, kas ietekmē kapitālsabiedrību. Šādas īpašas attiecības aptver arī situācijas, kad vadītāju un padomes locekļu attiecības ar kapitālsabiedrību rodas no viņu saistības ar akcionāru, kuram ir kontroles tiesības. Kad ir paziņots par materiālo ieinteresētību, par labo praksi uzskatāms, ka šī persona neiesaistās nekādu lēmumu pieņemšanā par darījumu vai jautājumu, bet padomes lēmumam ir jāietver argumentācija par interešu konflikta neesamību un/vai jāpamato, ka darījums atbilst kapitālsabiedrības interesēm, skaidri norādot darījuma noteikumus.

G. Mazākuma akcionāri jāaizsargā no ļaunprātīgām darbībām, ko tieši vai netieši veic kontrolējošie akcionāri vai kas tiek veiktas viņu interesēs, un mazākuma akcionāru rīcībā jābūt efektīviem līdzekļiem, kā panākt kaitējuma atļidzināšanu un sākotnējā tiesiskā stāvokļa atjaunošanu. Jāaizliedz ļaunprātīga sava stāvokļa izmantošana savtīgās interesēs.

Daudzām kapitālsabiedrībām, kuru finanšu instrumenti ir publiskā apgrozībā, ir liels kontrolējošais akcionārs. Kaut arī kontrolējošā akcionāra esamība var mazināt pārstāvības problēmu, jo vadība tiek ciešāk uzraudzīta, nepilnības tiesiskajā regulējumā var izraisīt kapitālsabiedrības pārējo akcionāru tiesību neievērošanu. Ļaunprātīga sava stāvokļa izmantošana savtīgās interesēs notiek, kad personas, kam ir ciešas attiecības ar kapitālsabiedrību, tai skaitā kontrolējošie akcionāri, šīs attiecības izmanto par sliktu kapitālsabiedrībai un investoriem.

Iespēja ļaunprātīgi rīkoties ir visai liela, ja tiesiskā sistēma atļauj un tīrgus akceptē, ka kontrolējošajiem akcionāriem ir tāda līmeņa kontroles tiesības, kas neatbilst viņu kā akcionāru uzņemtā riska līmenim, jo ir izmantoti juridiski paņēmieni īpašumtiesību nodalīšanai no kontroles, piemēram, piramīdas struktūras vai akcijas ar plašākām balsstiesībām. Ļaunprātīga rīcība var būt dažāda, tai skaitā tieša personīgā labuma gūšana, nosakot augstu atalgojumu un labumus kapitālsabiedrības nodarbinātajiem ģimenes locekļiem un partneriem, neatbilstoši saistīto pušu darījumi, sistemātiska neobjektivitāte biznesa lēmumu pieņemšanā un izmaiņas kapitāla struktūrā, veicot īpašu akciju emisiju par labu kontrolējošajam akcionāram.

Līdztekus informācijas atklāšanai ļoti būtisks mazākuma akcionāru aizsardzībai ir padomes locekļu skaidri pausts lojalitātes pienākums pret kapitālsabiedrību un visiem akcionāriem. Mazākuma akcionāru tiesību pārkāpšana vairāk izteikta ir tajās valstīs, kur attiecībā uz šo jautājumu tiesiskais regulējums ir vājš. Dažās jurisdikcijās, kur pārsvarā darbojas kapitālsabiedrību grupas, rodas īpaša problēma, jo padomes locekļa lojalitātes pienākums varētu būt neskaidrs un pat interpretējams kā lojalitāte pret grupu. Šādos gadījumus dažas valstis izstrādājušas noteikumu kopumu, lai kontrolētu negatīvās sekas, tai skaitā paredzot, ka darījums par labu citai grupas kapitālsabiedrībai jāatļidzina, saņemot atbilstošu labumu no citām grupas kapitālsabiedrībām.

Citi izplatītākie paņēmieni mazākuma akcionāru aizsardzībai, kas izrādījušies iedarbīgi, ir pirmstiesības akciju emisijas gadījumā, kvalificētais balsu vairākums noteiktu lēmumu pieņemšanai un iespēja padomes locekļu ievēlēšanai izmantot kumulatīvo balsojumu. Zināmos apstākļos dažās jurisdikcijās no kontrolējošajiem akcionāriem tiek prasīts vai arī viņiem tiek atļauts atpirkt akcijas no pārējiem akcionāriem par cenu, kāda noteikta neatkarīgā vērtējumā. Tas ir īpaši svarīgi, ja kontrolējošie akcionāri izlemj vairs neturpināt kapitālsabiedrības kotēšanu biržā. Citi līdzekļi, kā uzlabot mazākuma akcionāru tiesību ievērošanu, ir akcionāru tiesības celt prasības kapitālsabiedrības vārdā (*derivative action*) (arī meitassabiedrības vārdā (*multiple derivative action*)) un tiesības celt kolektīvās prasības

(*class action*). Daži regulatori nodrošina iespēju iesniegt sūdzību un dažiem ir iespēja palīdzēt tiesvedībā, atklājot atbilstošu informāciju un/vai palīdzot ar finansējumu. Ja kopīgais mērķis ir uzlabot tirgus uzticamību, mazākuma akcionāru aizsardzībai izmantojamo līdzekļu izvēle un veidols atkarīgs no vispārējā tiesiskā regulējuma un tiesību sistēmas valstī.

H. Ir jāļauj korporatīvās kontroles iegūšanai funkcionēt efektīvi un caurskatāmi.

- 1. Noteikumiem un kārtībai, kas kapitāla tirgos nosaka, kā notiek kontroles iegūšana pār kapitālsabiedrību, kā notiek netipiski darījumi, piemēram, apvienošanās, vai ievērojamas kapitālsabiedrības aktīvu daļas pārdošana, jābūt skaidri formulētiem un zināmiem, lai investori saprastu savas tiesības un zinātu, kur vērsties. Darījumiem jānotiek par caurskatāmām cenām un uz taisnīgiem noteikumiem, kuri aizsargā visu akcionāru tiesības atbilstoši viņu akciju kategorijai.**
- 2. Pret pārņemšanu vērstos līdzekļus (*anti-take-over devices*) nedrīkst izmantot, lai vadība un padome aizsargātos no atbildības.**

Dažās jurisdikcijās kapitālsabiedrības izmanto līdzekļus, lai nepieļautu kapitālsabiedrības pārņemšanu. Taču gan investori, gan biržas ir paidušas bažas par iespēju, ka plaši izplatītā pret pārņemšanu vērsto līdzekļu izmantošana var nopietni kavēt korporatīvās kontroles iegūšanas funkcionēšanu. Dažos gadījumos aizsardzības pasākumi pret kapitālsabiedrības pārņemšanu var vienkārši būt līdzekļi, lai vadība vai padome patvertos no akcionāru uzraudzības. Pielietojot līdzekļus pret pārņemšanu un izskatot pārņemšanas piedāvājumus, joprojām vissvarīgākais ir padomes fiduciārais pienākums pret akcionāriem un kapitālsabiedrību. Dažās jurisdikcijās akcionāriem, kuriem ir atšķirīgs viedoklis, kapitālsabiedrības būtiskas restrukturizācijas gadījumos, tostarp apvienošanā un saplūšanā, paredzēta iespēja izstāties no kapitālsabiedrības.

III. Institucionālie investori, finanšu instrumentu tirgi un citi starpnieki

Korporatīvās pārvaldības sistēmai jānodrošina stabila motivācija visā investīciju ķēdē un jāgādā, lai finanšu instrumentu tirgi funkcionētu tā, ka tie veicina labu korporatīvo pārvaldību.

Lai korporatīvās pārvaldības tiesiskais regulējums būtu efektīvs, tas jāizstrādā, ievērojot ekonomisko realitāti, kurā to paredzēts ieviest. Daudzās jurisdikcijās reālajā dzīvē korporatīvo pārvaldību un īpašumtiesības vairs neraksturo tieša un nepastarpināta sakarība starp kapitālsabiedrības darbības rādītājiem un ienākumiem, kurus galējie labuma guvēji saņem no akcijām. Praksē investīciju ķēde bieži vien mēdz būt gara un sarežģīta, tajā ir daudz starpnieku, kas darbojas starp gala labuma guvēju un kapitālsabiedrību. Starpnieki, kuri darbojas kā patstāvīgi lēmumu pieņēmēji, ietekmē motivāciju un iespējas iesaistīties korporatīvajā pārvaldībā.

Būtiski pieaudzis tādu ieguldījumu, kas veikti akcijās, īpatsvars, kuras ir institucionālo investoru rokās – kopējo ieguldījumu fondi, pensiju fondi, apdrošināšanas sabiedrību un augsta riska ieguldījumu fondi, un vairumu to aktīvu pārvalda īpaši aktīvu pārvaldnieki. Institucionālo investoru un aktīvu pārvaldnieku ieinteresētība un spēja iesaistīties korporatīvajā pārvaldībā mēdz būt visai atšķirīga. Dažiem iesaistīšanās korporatīvajā pārvaldībā, tostarp balsstiesību izmantošana, dabiski iekļaujas viņu komercdarbības modelī. Citi saviem labuma guvējiem piedāvā tādu komercdarbības modeli un ieguldīšanas stratēģiju, kas neparedz vai nemotivē tērēt resursus akcionāru aktīvai iesaistīšanai. Ja akcionāru iesaistīšanās neietilpst institūcijas komercdarbības modelī un ieguldīšanas stratēģijā, obligāta prasība iesaistīties, piemēram, balsojot, var izrādīties neefektīva un tikai "ķeksīša pēc".

Principi institucionālajiem investoriem iesaka atklāt informāciju par savu politiku attiecībā uz korporatīvo pārvaldību. Taču balsošana akcionāru sapulcēs ir tikai viens no veidiem, kā iesaistīt akcionārus. Bieži tiek izmantotas tādas akcionāru iesaistīšanas formas kā tiešs kontakts un dialogs ar padomi un vadību. Pēdējo gadu laikā dažas valstis sākušas domāt, vai nebūtu jāpieņem kodeksi akcionāru iesaistīšanai (institucionālo investoru darbības kodeksi (*stewardship codes*)), kam institucionālie investori tiek aicināti brīvprātīgi pievienoties.

A. Institucionālajiem investoriem, kuri darbojas fīduciāra statusā, jāatklāj sava korporatīvās pārvaldības un balsošanas politika attiecībā uz viņu ieguldījumiem, tai skaitā iedibināto kārtību, kā viņi lemj par balsstiesību izmantošanu.

Visas korporatīvās pārvaldības sistēmas un kapitālsabiedrību uzraudzības efektivitāte un uzticamība lielā mērā atkarīga no institucionālā investora vēlmes un spējas informēti izmantot savas akcionāra tiesības un efektīvi veikt savas īpašnieka funkcijas kapitālsabiedrībās, kurās tas veic ieguldījumus. Kaut arī šis princips neprasa, lai institucionālie investori, izmantojot savas akcijas, noteikti balsotu, tas tomēr prasa, lai viņi atklātu, kā viņi izmanto savas īpašumtiesības, paturot prātā

arī rentabilitāti. Fiduciārā statusā darbojošos institūciju, piemēram, pensiju fondu, kolektīvo ieguldījumu plānu un apdrošināšanas sabiedrību gadījumā – atsevišķu to darbības jomu -, kā arī šo institūciju vārdā rīkojošos aktīvu pārvaldnieku tiesības balsot uzskatāmas kā pieredzgas to ieguldījumu vērtībai, ko tie uzņemušies apsaimniekot klientu vārdā. Ja īpašumtiesības netiek izmantotas, investoram tas varētu radīt zaudējumus, tādēļ viņš jāinformē par politiku, kādu institucionālie investori gatavojas īstenot.

Dažās valstīs prasības atklāt korporatīvās pārvaldības politiku tirgum ir diezgan detalizētas un pieprasa skaidru stratēģiju attiecībā uz apstākļiem, kādos institūcijas iejauksies kapitālsabiedrības darbībā; kādu pieeju tās izmantos, izdarot iejaukšanos, kā tās novērtēs stratēģijas efektivitāti. Balsojumu protokolu atklāšana tiek uzskatīta par labu praksi, īpaši, ja institūcijas paziņotā politika ir piedalīties balsošanā. Balsojums tiek atklāts vai nu viņu klientiem (tikai par klientam piederošiem finanšu instrumentiem), vai visam tirgum, ja ieguldījumu konsultants ir no reģistrētas ieguldījumu sabiedrības. Dalību akcionāru sapulcēs var papildināt ar ilgstoša dialoga nodibināšanu ar ieguldījumu portfeli esošajām kapitālsabiedrībām. Šāds dialogs starp institucionālajiem investoriem un kapitālsabiedrībām ir jāveicina, kaut arī kapitālsabiedrībai ir uzlikts par pienākumu pret visiem investoriem izturēties vienlīdzīgi un institucionālajiem investoriem neizplatīt tādu informāciju, kas vienlaicīgi netiktu pasniegta visam tirgum. Tādēļ parasti kapitālsabiedrības sniegtā papildu informācija ir vispārējā fona informācija par tirgiem, kuros kapitālsabiedrība darbojas, kā arī sīkāk papildināta tā informācija, kas jau ir pieejama tirgum.

Kad institucionālie investori izstrādājuši korporatīvās pārvaldības politiku un par to paziņojuši, efektīvai īstenošanai nepieciešams arī, lai viņi nodrošinātu atbilstošus cilvēku un finanšu resursus, lai šo politiku ievērotu tā, kā to sagaida viņu labumu guvēji un ieguldījumu portfeli esošās kapitālsabiedrības. Šādu institucionālo investoru aktīvas korporatīvās pārvaldības politikas raksturam un praktiskai īstenošanai, tostarp nodrošinājumam ar darbiniekiem, jābūt caurskatāmāi klientiem, kuri palaujas uz tādiem institucionālajiem investoriem, kam ir aktīva korporatīvās pārvaldības politika.

B. Kontu uzturētājiem (*custodians*) vai nominālā konta turētājiem (*nominees*) balsis jānodod atbilstoši akciju faktiskā īpašnieka norādījumiem.

Kontu uzturētāju institūcijām, kas finanšu instrumentus tur kā nominālo kontu turētāji, nedrīkst atļaut balsot ar šādiem finanšu instrumentiem, izņemot, ja viņi ir saņēmuši konkrētus norādījumus to darīt. Dažās jurisdikcijās prasības kapitālsabiedrību kotēšanai biržā ietver garus sarakstus ar jautājumiem, par ko kontu uzturētāji nedrīkst balsot, ja viņiem nav dots norādījums, taču par noteiktiem kārtējiem jautājumiem tas ir atļauts. Noteikumos jāparedz, ka kontu uzturētājiem akcionāri savlaicīgi jānodrošina ar informāciju par dažādām iespējām izmantot savas balsstiesības. Akcionāri var izvēlēties, vai balsot pašiem vai uzticēt visas balsošanas tiesības kontu uzturētājiem. Tāpat akcionāri var izvēlēties, lai viņus informē par visām tuvākajā nākotnē gaidāmajām akcionāru balsošanām, un viņi var izlemt dažas balsis nodot paši, bet citas balsošanas tiesības uzticēt kontu uzturētājam.

Depozitāro sertifikātu turētājiem jāpiešķir tādas pašas tiesības un praktiskās iespējas piedalīties korporatīvajā pārvaldībā, kādas bauda to pamatā esošo akciju turētāji. Ja tiešie akciju īpašnieki var balsot uz pilnvarojuma pamata, depozitārijam, trasta vai līdzvērtīgai iestādei savlaicīgi jāizsniedz pilnvaras arī depozitāro sertifikātu turētājiem. Depozitāro sertifikātu īpašniekiem jābūt iespējai dot saistošus balsošanas norādījumus attiecībā uz akcijām, ko depozitārijs vai trasta iestāde tur viņu vārdā.

Jāatzīmē, ka šis princips nav piemērojams tam, kā balsošanas tiesības izmanto uzticības personas, kas rīkojas uz īpaša pilnvarojuma uz likuma pamata (kā, piemēram, maksātnespējas administratori (*bankruptcy receivers*) un testamentā izpildītāji (*estate executors*)).

C. Institucionālajiem investoriem, kuri darbojas fiduciārā statusā, jāatklāj informācija, kā viņi risina būtiskus interešu konfliktus, kas var ietekmēt īpašnieka pamattiesības attiecībā uz viņu ieguldījumiem.

Starpnieku motivācija balsot, izmantojot akcijas, un veikt īpašnieka pamatfunkcijas zināmos apstākļus var atšķirties no tiešo īpašnieku motivācijas. Šādas atšķirības dažreiz var būt ekonomiski pamatotas, taču var izrietēt arī no interešu konflikta, kas ir īpaši akūti, kad fiduciārā institūcija ir kādas citas finanšu institūcijas meitassabiedrība vai saistītā sabiedrība, un jo īpaši integrētā finanšu grupā. Ja šādi konflikti izriet no būtiskām komercdarbības attiecībām, piemēram, no līguma par ieguldījumu portfeli esošas kapitālsabiedrības fondu pārvaldīšanu, šādi konflikti ir jākonstatē un jāatklāj.

Vienlaikus institūcijām jāatklāj informācija, kādus pasākumus tās veic, lai mazinātu iespējamo negatīvo ietekmi uz to spēju izmantot īpašnieka pamattiesības. Šādi pasākumi var būt labumu nodalīšana par fonda pārvaldīšanu no tiem labumiem, kas attiecas uz jaunu biznesu iegūšanu civiēt organizācijā. Pakalpojumu maksas struktūrai par aktīvu pārvaldīšanu un citiem starpnieku pakalpojumiem jābūt caurskatāmāi.

D. Korporatīvās pārvaldības sistēmai jāprasa, lai pilnvarotie padomdevēji, analītiķi, brokeri, reitinga aģentūras un citi, kas veic analīzi vai sniedz konsultācijas saistībā ar investoru lēmumiem, atklātu un iespējami mazinātu interešu konfliktus, kas varētu likt apšaubīt viņu analīzes vai padoma godīgumu.

Investīciju ķēdē starp gala īpašniekiem un kapitālsabiedrībām ir ne tikai daudzie starpīpašnieki. Tajā ir arī visdažādākās profesijas, kas piedāvā konsultācijas un pakalpojumus starpīpašniekiem. Pilnvarotie padomdevēji, kas institucionālajiem investoriem piedāvā ieteikumus balsošanai, kā arī pārdod pakalpojumus, kas palīdz balsošanas procesā, no tiešās korporatīvās pārvaldības viedokļa ir vieni no vissvarīgākajiem. Dažos gadījumos pilnvarotie padomdevēji piedāvā ar korporatīvo pārvaldību saistītas konsultācijas arī kapitālsabiedrībām. Citi pakalpojumu sniedzēji piešķir kapitālsabiedrībām reitingus atbilstoši dažādiem korporatīvās pārvaldības kritērijiem. Analītiķiem, brokeriem un reitinga aģentūrām lomas ir līdzīgas, arī potenciālie interešu konflikti ir vieni un tie paši.

Ņemot vērā, cik nozīmīgi korporatīvajai pārvaldībai ir dažādi pakalpojumi – dažkārt tā pat ir atkarīga no šiem pakalpojumiem –, korporatīvās pārvaldības struktūrai jāveicina analītiķu, brokeru, reitinga aģentūru un pilnvaroto padomdevēju profesionālais godīgums. Ja tie tiek pienācīgi vadīti, šie pakalpojumu sniedzēji var spēlēt svarīgu lomu labas korporatīvās pārvaldības prakses iedibināšanā. Tajā pat laikā var rasties interešu konflikti un lēmumi var tikt ietekmēti, piemēram, kad pakalpojumu sniedzējs vēlas tai pašai kapitālsabiedrībai sniegt arī citus pakalpojumus vai kad pakalpojumu sniedzējam ir tieša materiālā ieinteresētība kapitālsabiedrībā vai tās konkurentos. Daudzas jurisdikcijas pieņēmušas noteikumus vai rosinājušas pieņemt pašregulācijas kodeksus, kas paredzēti šādu interešu konfliktu un citu ar godīgumu saistītu risku mazināšanai, kā arī paredzējušas kontroles pasākumus no privātā sektora un/vai valsts puses.

Pilnvaroto padomdevēju pakalpojumu sniedzējiem, ja nepieciešams konkrētajā kontekstā, publiski un/vai investora klientiem jāatklāj, kāds ir process un metodika, uz ko viņi balsta savus ieteikumus, kā arī, kādi ir viņu kritēriji klientiem piemērotas balsošanas politikas izvēlei.

E. Jāaizliedz iekšējās informācijas izmantošana un tirgus manipulācijas un jāpanāk attiecīgo noteikumu ievērošana.

Darījumu veikšana, izmantojot iekšējo informāciju, izraisa kapitāla tirgus manipulēšanu, kas vairumā valstu ir aizliegta ar finanšu instrumentus un komercdarbību regulējošajiem tiesību aktiem un/vai krimināllikumu. Šādas darbības uzskatāmas par labas korporatīvās pārvaldības pārkāpumu, jo

šādi tiek pārkāpts princips par vienlīdzīgu attieksmi pret akcionāriem. Taču šāda aizlieguma efektivitāte atkarīga no tā, cik stingri tiek nodrošināta tā ievērošana.

F. Kapitālsabiedrībām, kuras tiek kotētas biržā nevis tajā jurisdikcijā, kur tās ir reģistrētas, bet kādā citā, skaidri jāinformē par tiem korporatīvās pārvaldības tiesību aktiem, kuri ir tām piemērojami. Paralēlās kotēšanas (*cross listing*) gadījumā jābūt caurskatāmiem un dokumentētiem kritērijiem un kārtībai, kādā noteikt primārajai kotēšanai (*primary listing*) piemērojamās prasības.

Aizvien biežāk kapitālsabiedrības tiek kotētas un to akcijas tirgotas darījumu veikšanas vietās, kas neatrodas tajā jurisdikcijā, kurā kapitālsabiedrība ir reģistrēta. Investoriem var rasties neskaidrības, kuri tad īsti korporatīvās pārvaldības noteikumi attiecas uz šo kapitālsabiedrību. Tas var skart pilnīgi visu – sākot no kārtības un vietas, kur notiek ikgadējā akcionāru sapulce, un beidzot ar mazākuma akcionāru tiesībām. Tādēļ kapitālsabiedrībai skaidri jāatklāj, kuras jurisdikcijas noteikumi ir piemērojami. Ja galvenie korporatīvās pārvaldības noteikumi ir no citas jurisdikcijas, nevis tās, kurā notiek darījumi, jāakcentē galvenās atšķirības.

Finanšu instrumentu tirgu pieaugošās globalizācijas un integrācijas rezultātā aizvien izplatītāka kļūst biržā jau kotētu kapitālsabiedrību kotēšana vēl kādā citā biržā, tā sauktā paralēlā kotēšana. Vairākās biržās kotētām kapitālsabiedrībām bieži jāpakļaujas tās jurisdikcijas tiesiskajam regulējumam un iestādēm, kurā notiek to primārā kotēšana. Sekundārās kotēšanas (*secondary listing*) gadījumā parasti tiek pieļauti izņēmumi no vietējiem kotēšanas noteikumiem, kas pamatojams ar kapitālsabiedrības primārajai kotēšanai piemērojamo prasību un korporatīvās pārvaldības noteikumu atzīšanu. Finanšu instrumentu tirgū ir jābūt skaidriem noteikumiem un kārtībai, kas tiek piemērota paralēlai kotēšanai, un attiecīgām atkāpēm no vietējiem korporatīvās pārvaldības noteikumiem.

G. Finanšu instrumentu tirgiem jānodrošina taisnīga un efektīva cenas noteikšana, kas ir līdzeklis, kā palīdzēt veicināt efektīvu korporatīvo pārvaldību.

Efektīva korporatīvā pārvaldība nozīmē, ka akcionāriem jāspēj sekot līdzi un novērtēt kapitālsabiedrībā izdarītos ieguldījumus, salīdzinot tirgus informāciju ar pašas kapitālsabiedrības informāciju par tās izredzēm un darbības rādītājiem. Ja akcionāri to uzskata par lietderīgu, viņi var vai nu izmantot savu balsi, lai ietekmētu kapitālsabiedrības rīcību, pārdot savas akcijas (vai piepirkt klāt), vai pārvērtēt kapitālsabiedrības akcijas savos ieguldījumu portfeļos. Tādēļ, lai akcionāri varētu izmantot savas tiesības, ir svarīga tirgus informācijas kvalitāte un iespējas tai piekļūt, tostarp taisnīga un efektīva cenas noteikšana viņu ieguldījumiem.

IV. Ieinteresēto personu loma korporatīvajā pārvaldībā

Korporatīvās pārvaldības sistēmai jāatzīst likumā vai savstarpējās vienošanās noteiktās ieinteresēto personu tiesības un jāveicina aktīva sadarbība starp kapitālsabiedrībām un ieinteresētajām personām, radot labklājību, izveidojot darbavietas un nodrošinot finansiāli stabilu kapitālsabiedrību ilgtermiņu.

Korporatīvās pārvaldības galvenais aspekts ir nodrošināt kapitālsabiedrībām kapitāla ienākšanu no ārienes – gan kā ieguldījumus pamatkapitālā, gan kredītu veidā. Korporatīvās pārvaldības interešu lokā ir arī atrast veidus, kā rosināt dažādās ieinteresētās personas, lai tās ekonomiski optimālos apjomos ieguldītu tieši kapitālsabiedrībai nepieciešamajos cilvēku resursos un fiziskajā kapitālā. Kapitālsabiedrības konkurētspēja un panākumi ir komandas darba rezultāts, kas panākts ar visdažādāko resursu nodrošinātāju devumu, un to vidū ir investori, darbinieki, kreditori, pircēji un piegādātāji, kā arī citas ieinteresētās personas. Kapitālsabiedrībām ir jāatzīst, ka ieinteresēto personu devums ir nozīmīgs resurss konkurētspējīgu un ienesīgu kapitālsabiedrību veidošanai. Tādēļ kapitālsabiedrību ilgtermiņa interesēs ietilpst veicināt vērtības radošu sadarbību starp ieinteresētajām personām. Pārvaldības struktūrai jāatzīst ieinteresēto personu intereses un to devums kapitālsabiedrības panākumiem ilgtermiņā.

A. Jārespektē ieinteresēto personu tiesības, kas noteiktas likumā vai savstarpējos līgumos.

Ieinteresēto personu tiesības bieži tiek noteiktas ar likumu (piemēram, likumi attiecībā uz darba attiecībām, komercdarbību, tirdzniecību, vidi un maksātspēju) vai līgumiskās attiecībās, kas kapitālsabiedrībām ir jārespektē. Tomēr pat tajās jomās, kur ieinteresēto personu intereses nav nostiprinātas ar likumu, daudzas kapitālsabiedrības uzņemas papildu saistības attiecībā uz ieinteresētajām personām, un rūpes par kapitālsabiedrības reputāciju un darbības rādītājiem bieži prasa plašāku interešu atzīšanu. Daudznacionālos uzņēmumos dažās jurisdikcijās to iespējams panākt, kapitālsabiedrībām izmantojot *OECD Vadlīnijas multinacionāliem uzņēmumiem*, lai veiktu padziļinātās pārbaudes procedūras par šādu uzņemtu saistību ietekmi.

B. Ja ieinteresēto personu tiesības ir aizsargātas ar likumu, ieinteresētajām personām jābūt iespējai panākt efektīvu kaitējuma atlīdzināšanu un sākotnējā tiesiskā stāvokļa atjaunošanu, ja viņu tiesības tiek aizskartas.

Tiesiskajam regulējumam un procesam jābūt caurskatāmam, un tas nedrīkst traucēt ieinteresētajām personām ziņot un panākt kaitējuma atlīdzināšanu un sākotnējā tiesiskā stāvokļa atjaunošanu, ja viņu tiesības ir aizskartas.

C. Jāļauj izstrādāt mehānismus darbinieku iesaistei.

Tas, cik aktīvi darbinieki iesaistās korporatīvajā pārvaldībā, atkarīgs no katras valsts likumiem un prakses, un arī dažādās kapitālsabiedrībās tas var atšķirties. Korporatīvās pārvaldības kontekstā kapitālsabiedrībām ir iespējams gūt gan tiešu labumu no iesaistes mehānismiem, gan arī netiešu – kā

darbinieku gatavību ieguldīt prasmēs, kas nepieciešamas tieši viņu kapitālsabiedrībai. Darbinieku iesaistes mehānismu piemēri ir darbinieku pārstāvība padomēs un arī pārvaldības procesos, piemēram, darbinieku padomēs, kuras ņem vērā darbinieku viedokļus noteiktos pamatjautājumos. Starptautiskās konvencijas un nacionālais regulējums atzīst arī darbinieku tiesības uz informāciju, konsultēšanos un sarunu risināšanu. Daudzās valstīs kā darba rezultātu veicinošus mehānismus izmanto darbinieku akciju plānus vai citus mehānismus peļņas sadalei. Pie kapitālsabiedrības un tās bijušo un tagadējo darbinieku attiecībām pieder arī pensiju saistības. Ja šādu saistību izpildei nepieciešams dibināt neatkarīgu fondu, tā pilnvarotajām personām jābūt neatkarīgām no kapitālsabiedrības vadības un fonds jāpārvalda visu labuma guvēju interesēs.

D. Ja ieinteresētās personas piedalās korporatīvās pārvaldības procesā, tām savlaicīgi un regulāri jābūt pieejamai atbilstoši, pietiekamai un ticamai informācijai.

Ja likumi un korporatīvās pārvaldības sistēma paredz ieinteresēto personu iesaistīšanos, ir svarīgi, lai ieinteresētajām personām būtu pieejama informācija, kas tām nepieciešama savu pienākumu pildīšanai.

E. Ieinteresētajām personām, tai skaitā darbiniekiem un viņu pārstāvības orgāniem, jāvar padomei un kompetentām iestādēm brīvi paust savas bažas par prettiesisku vai neētisku rīcību, un tas nedrīkst apdraudēt viņu tiesības.

Kapitālsabiedrības amatpersonu neētiska un prettiesiska rīcība var ne tikai aizskart ieinteresēto personu tiesības, bet arī kaitēt kapitālsabiedrībai un tās akcionāriem, jo tas atstāj iespaidu uz reputāciju un palielina finanšu saistību rašanās risku. Tādēļ kapitālsabiedrībai un tās akcionāriem ir noderīgi noteikt kārtību un "drošās zonas" darbinieku sūdzībām, ko par prettiesisku un neētisku rīcību iesniedzis vai nu kāds atsevišķs darbinieks, vai pārstāvības orgāns, kā arī citas personas ārpus kapitālsabiedrības. Likumiem un/vai principiem būtu jārosina, lai padome šos darbiniekus vai pārstāvības orgānus pasargātu un nodrošinātu viņiem konfidencialu un tiešu pieeju kādam neatkarīgam padomes loceklim, kas bieži vien ir vai nu revīzijas vai ētikas komitejas loceklis. Dažas kapitālsabiedrības sūdzību izskatīšanai izveidojuši ombudu. Vairāki regulatori izveidojuši konfidencialu tālruna līniju un e-pastu, kur saņem ziņas par aizdomām. Kaut arī dažās valstīs darbinieku pārstāvības orgāni uzņemas rūpes kapitālsabiedrību informēt par darbiniekus satraucošajiem jautājumiem, darbinieku nedrīkst kavēt vai padarīt neaizsargātāku arī, ja viņš rīkojas patstāvīgi. Ja trūkumu novēršana kavējas vai ja pastāv pamatots risks, ka sūdzēšanās par likuma pārkāpumu varētu atsaukties uz darbinieka darba attiecībām, darbiniekus mudina savas *bona fide* sūdzības iesniegt kompetentajām iestādēm. Daudzās valstīs arī paredzēta iespēja par *OECD Vadlīniju multinacionāliem uzņēmumiem* pārkāpuma gadījumiem ziņot nacionālajam kontaktu punktam. Kapitālsabiedrībai jāatturas no diskriminējošām vai disciplināri sodošām darbībām pret šādiem darbiniekiem vai orgāniem.

F. Korporatīvās pārvaldības sistēma jāpapildina ar efektīvu un iedarbīgu maksātnespējas sistēmu un kreditoru tiesību ievērošanas panākšanu.

Kreditori ir galvenās ieinteresētās personas, un kapitālsabiedrībām izsniegto kredītu nosacījumi, apjoms un veids būs ļoti atkarīgs no viņu tiesībām un iespējām panākt to ievērošanu. Kapitālsabiedrības ar labu korporatīvo pārvaldību bieži var aizņemt lielākas summas un uz labvēlīgākiem nosacījumiem nekā tās, kurām ir slikta slava vai kuras darbojas ne tik caurskatāmos tirgos. Regulējums kapitālsabiedrību maksātnespējai dažādās valstīs mēdz būt ļoti atšķirīgs. Dažās valstīs, kad kapitālsabiedrības ir uz maksātnespējas sliekšņa, tiesiskais regulējums padomes locekļiem uzliek par pienākumu rīkoties kreditoru interesēs, kam var būt ļoti nozīmīga loma kapitālsabiedrības pārvaldībā. Citās valstīs ir mehānismi, kas mudina parādnieku savlaicīgi atklāt informāciju par kapitālsabiedrības grūtībām, lai debitors un tā kreditori varētu panākt vienošanos par situācijas risinājumu.

Arī kreditoru tiesības var būt dažādas, sākot ar nodrošināto parāda vērtspapīru turētājiem un beidzot ar nenodrošinātajiem kreditoriem. Maksātnespējas procedūrām parasti nepieciešami efektīvi mehānismi, lai saskaņotu dažādu kategoriju kreditoru intereses. Daudzās jurisdikcijās paredzētas īpašas tiesības, piemēram, finansējums maksātnespējīgam debitoram, kas motivē un nodrošina aizsardzību jaunajiem līdzekļiem, kas tiek izsniegti maksātnespējīgām kapitālsabiedrībām.

V. Informācijas atklāšana un caurskatāmība

Korporatīvās pārvaldības sistēmai jānodrošina, lai informācija par visām būtiskajām lietām attiecībā uz kapitālsabiedrību, tostarp finansiālo stāvokli, darbības rādītājiem, īpašniekiem un kapitālsabiedrības pārvaldību tiktu atklāta savlaicīgi un precīzi.

Vairumā valstu par publiskā apgrozībā esošām kapitālsabiedrībām un arī par biržā nekotētām lielām kapitālsabiedrībām apkopota apjomīga informācija – gan obligāti, gan brīvprātīgi sniegta – un pēc tam izplatīta plašam lietotāju lokam. Parasti tiek prasīta informācijas publiskošana vismaz reizi gadā, kaut arī dažās valstīs tiek prasīta periodiska informācijas sniegšana ik pusgadu vai ik ceturksni, vai pat vēl biežāk, ja kapitālsabiedrību ietekmē būtiski notikumi. Atbildot uz tirgus pieprasījumu, kapitālsabiedrības bieži brīvprātīgi atklāj informāciju, kas pārsniedz prasīto minimumu.

Principi iesaka savlaicīgi atklāt visus būtiskos notikumus, kas norisinās starplaikā starp periodiskajiem pārskatiem. Tie arī atbalsta būtiskās vai prasītās informācijas vienlaicīgu paziņošanu visiem akcionāriem, lai nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi pret akcionāriem. Uzturot ciešas attiecības ar investoriem un tirgus dalībniekiem, kapitālsabiedrībām jāuzmanās, lai nepārkāptu šo pamatprincipu – vienlīdzīgu attieksmi.

Informācijas atklāšanas prasībām nevajadzētu kapitālsabiedrībām radīt nepamatoti lielu administratīvo vai izmaksu slogu. Kapitālsabiedrībām nav arī jāatklāj informācija, kas varētu apdraudēt viņu konkurētspēju, izņemot, ja informācijas atklāšana ir nepieciešama, lai pieņemtu pilnībā informētu ieguldījumu lēmumu un lai nemaldinātu investoru. Lai noteiktu atklājamās informācijas minimālo apmēru, daudzas valstis izmanto būtiskuma principu. Būtiska informācija definējama kā informācija, kuras noklusēšana vai nepareiza pasniegšana var ietekmēt informācijas lietotāju ekonomiskos lēmumus. Būtisku informāciju var definēt arī kā informāciju, ko saprātīgs investors varētu uzskatīt par svarīgu, pieņemot ieguldīšanas vai balsošanas lēmumu.

Stingrs informācijas atklāšanas režīms, kas nodrošina patiesu caurskatāmību, ir galvenā iezīme kapitālsabiedrību uzraudzībai, kas notiek tirgū, un ir galvenais faktors, lai akcionāri spētu savas akcionāru tiesības realizēt, esot pietiekami informēti. Pieredze liecina, ka informācijas atklāšana var būt arī spēcīgs kapitālsabiedrību rīcības ietekmēšanas un investoru aizsardzības līdzeklis. Stingrs informācijas atklāšanas režīms var palīdzēt piesaistīt kapitālu un saglabāt uzticību kapitāla tirgiem. Un pretēji – vāja informācijas atklāšana un necaurskatāma prakse var veicināt neētisku uzvedību un uzticības zaudēšanu tirgus godīgumam, kas var maksāt dārgi, ne tikai kapitālsabiedrībai un tās akcionāriem, bet ekonomikai kopumā. Akcionāriem un potenciālajiem investoriem nepieciešama regulāra, ticama un salīdzināma informācija, kas būtu pietiekami detalizēta, lai viņi varētu novērtēt vadības vadītprasmi un pieņemt informētus lēmumus par akciju novērtēšanu, turēšanu īpašumā un balsošanu. Nepietiekama vai neskaidra informācija var kavēt tirgus funkcionēšanas spēju, palielināt kapitāla izmaksas un izraisīt sliktu resursu sadali.

Informācijas atklāšana arī palīdz uzlabot sabiedrības izpratni par kapitālsabiedrību struktūru un darbību, par korporatīvo politiku un tās īstenošanu attiecībā uz vides un ētiskajiem standartiem, kā

arī kapitālsabiedrību attiecībām ar vietējo sabiedrību, kuras apkaimē tie veic saimniecisko darbību. OECD *Vadlīnijas multinacionāliem uzņēmumiem* daudzās jurisdikcijās var būt noderīgas multinacionāliem uzņēmumiem.

A. Informācijas atklāšana ietver vismaz šādu būtisku informāciju par:

1. Kapitālsabiedrības finansiālajiem un saimnieciskās darbības rezultātiem.

Revidēti finanšu pārskati, kas ataino kapitālsabiedrības finansiālās darbības rādītājus un finansiālo stāvokli (parasti bilance, peļņas un zaudējumu pārskats, naudas plūsmas pārskats un piezīmes), ir visplašāk pielietotais informācijas avots par kapitālsabiedrībām. Tie gan dod iespēju pienācīgi sekot līdzi kapitālsabiedrību darbībai, gan palīdz novērtēt finanšu instrumentus. Parasti gada pārskatos iekļauts arī vadības ziņojums un saimnieciskās darbības analīze. Vadības ziņojums visvairāk noder, ja to lasa kopsakarībā ar pievienotajiem finanšu pārskatiem. Investorus it īpaši interesē informācija, kas palīdz izprast, kādi varētu būt kapitālsabiedrības turpmākie darbības rādītāji.

Iespējams, kļūmes pārvaldībā bieži var saistīt ar to, ka nav atklāta kopaina, īpaši tad, kad starp saistītajām kapitālsabiedrībām garantiju vai līdzīgu saistību izsniegšanai tiek izmantoti ārpusbilances posteņi. Tādēļ ir svarīgi, lai darījumi, kas attiecas uz visām grupas kapitālsabiedrībām, tiktu atklāti atbilstoši kvalitatīviem starptautiski atzītiem standartiem un ietvertu informāciju par iespējamām saistībām un ārpusbilances darījumiem, kā arī par īpašam nolūkam nodibinātām struktūrām.

2. Kapitālsabiedrības mērķi un nefinansiāla rakstura informācija.

Papildus komerciālajiem mērķiem kapitālsabiedrības tiek rosinātas atklāt politiku un tās īstenošanu attiecībā uz biznesa ētiku, vidi, un, ja tas kapitālsabiedrībai ir būtiski, sociālajiem jautājumiem, cilvēktiesībām un citām sabiedriskās kārtības saistībām. Šāda informācija var būt svarīga noteiktiem investoriem un citiem informācijas lietotājiem, lai tie varētu labāk novērtēt attiecības starp kapitālsabiedrībām un vietējo sabiedrību, kuras apkaimē tās veic saimniecisko darbību, kā arī pasākumus, ko kapitālsabiedrības veikušas, lai sasniegtu savus mērķus.

Daudzās valstīs šāda informācijas atklāšana tiek prasīta no lielām kapitālsabiedrībām un parasti tā ir vadības ziņojuma sastāvdaļa, vai arī kapitālsabiedrības brīvprātīgi atklāj nefinanšu informāciju. Šāda informācija var ietvert ziedojumus politiskiem mērķiem, īpaši, ja šāda informācija nav viegli pieejama no citiem informācijas kanāliem.

Dažās valstīs no lielajām kapitālsabiedrībām tiek prasīts atklāt papildinformāciju, piemēram, neto apgrozījuma skaitļus vai maksājumus valdībai saimnieciskās darbības jomu un valstu dalījumā (atskaites par katru valsti atsevišķi).

3. Lielākie akcionāri, tai skaitā faktiskie īpašnieki, un balsstiesības.

Viena no akcionāru pamattiesībām ir būt informētiem par kapitālsabiedrības īpašnieku struktūru un viņu tiesībām salīdzinājumā ar pārējo īpašnieku tiesībām. Tiesības uz šādu informāciju attiecas arī uz informāciju par kapitālsabiedrību grupas struktūru un attiecībām grupas iekšienē. Šādai informācijai grupas mērķus, raksturu un struktūru jāpadara caurskatāmus. Informācija par īpašnieku struktūru jāsniedz, kolīdz pārkāpts noteikts līdzdalības īpatsvara sliekšnis. Šāda informācija var ietvert datus par lielākajiem akcionāriem un citiem akcionāriem, kuri tieši vai netieši būtiski ietekmē vai kontrolē kapitālsabiedrību, vai var būtiski to ietekmēt vai kontrolēt, izmantojot, piemēram, īpašas balsstiesības vai akcionāru līgumus, akciju kontrolpaketes vai lielas akciju paketes, nozīmīgu daudzumu savstarpēji piederošo akciju un savstarpējo garantiju. Laba prakse arī ir atklāt valdes locekļu, kā arī padomes locekļu īpašumā esošās akcijas.

It īpaši izpildes nodrošināšanas nolūkos un arī lai konstatētu potenciālos interešu konfliktus, saistīto pušu darījumus un darījumu veikšanu, izmantojot iekšējo informāciju, informāciju par reģistrā ierakstīto akciju īpašumu nepieciešams papildināt ar aktuālo informāciju par faktiskajām

īpašumtiesībām. Gadījumos, ja būtiska daļa akciju tiek turēta, izmantojot starpniekus, informācijai par faktiskajiem īpašniekiem jābūt pieejamai vismaz regulatoriem un tiesībsargājošām iestādēm un/vai ar tiesas procesa palīdzību. Šim nolūkam iespējams izmantot arī OECD izstrādāto veidni *Iespējas iegūt informāciju par faktiskajām īpašumtiesībām un kontroli*, kā arī Finanšu darījumu darba grupas norādes par caurskatāmību un faktiskajām īpašumtiesībām.

4. Padomes locekļu un vadošo darbinieku atalgojums.

Akcionāriem ir svarīga arī informācija par padomes un vadošo darbinieku atalgojumu. Īpašu interesi izraisa saistība starp atalgojumu un kapitālsabiedrības darbības rādītājiem ilgtermiņā. Parasti kapitālsabiedrībām jāatklāj informācija par padomes locekļu un vadošo darbinieku atalgojumu, lai investori varētu novērtēt atalgojuma politikas izmaksas un ieguvumus, kā arī motivācijas shēmu, piemēram, akciju opciju nozīmi kapitālsabiedrības darbības rādītāju sasniegšanā. Arvien biežāk par labu praksi tiek uzskatīta katras atsevišķas personas atlīdzības atklāšana (tai skaitā darba attiecību pārtraukšanas un pensionēšanās gadījumos), un daudzās valstīs tā jau kļuvusi par obligātu prasību. Dažās jurisdikcijās tiek prasīts, lai tiktu atklāts atalgojums noteiktam skaitam vislabāk atalgoto darbinieku, bet citās šī prasība attiecas uz konkrētiem amatiem.

5. Informācija par padomes locekļiem, tostarp viņu kvalifikāciju, atlases procesu, citās kapitālsabiedrībās ieņemtajiem padomes un valdes locekļu amatiem, un vai padome viņus uzskata par neatkarīgiem.

Investoriem informācija par padomes locekļiem un vadošajiem darbiniekiem ir nepieciešama, lai varētu novērtēt viņu pieredzi un kvalifikāciju un izvērtēt, vai nepastāv kādi potenciāli interešu konflikti, kas varētu ietekmēt viņu lēmumus. Informācijai par padomes locekļiem jāietver viņu kvalifikācija, īpašumā esošās kapitālsabiedrības akcijas, ieņemtie padomes locekļa amati citās padomēs, citi vadoši amati, un vai padome viņus uzskata par neatkarīgiem padomes locekļiem. Daļību citās padomēs svarīgi atklāt ne tikai tāpēc, ka tas liecina par pieredzi un, iespējams, laika trūkumu, ar ko padomes loceklim nāksies saskarties, bet arī tāpēc, ka šādi var atklāties potenciālie interešu konflikti un parādīt, cik lielā mērā padomes ir savstarpēji saistītas.

Atsevišķās valstīs darbojošies principi un citkārt arī likumi nosaka konkrētus pienākumus padomes locekļiem, kurus var uzskatīt par neatkarīgiem, un iesaka, ka neatkarīgiem jābūt lielai daļai padomes locekļu, dažreiz – vairākumam. Padomei ir pienākums pamatot, kādēļ padomes loceklis būtu uzskatāms par neatkarīgu. Pēc tam tas ir akcionāru un, visbeidzot, tirgus ziņā noteikt, vai šie iemesli ir pamatoti. Vairākās valstīs secināts, ka kapitālsabiedrībām jāatklāj atlases process, īpaši, vai ir bijusi iespēja piedalīties plašam kandidātu lokam. Šāda informācija jānodrošina, pirms akcionāru sapulce pieņem lēmumu, vai arī pastāvīgi, ja situācija būtiski mainījusies.

6. Saistīto pušu darījumi.

Lai nodrošinātu, ka kapitālsabiedrība tiek vadīta, pienācīgi ņemot vērā visu investoru intereses, ir ļoti svarīgi pilnībā atklāt tirgum visus būtiskos saistīto pušu darījumus un katra šāda darījuma noteikumus. Daudzās jurisdikcijās šī prasība jau ir noteikta ar likumu. Ja jurisdikcijā darījuma būtiskums nav definēts, tas kapitālsabiedrībām jāatklāj, arī principi/kritēriji, kas izmantoti būtisku saistīto pušu darījumu noteikšanai. Pie saistītajām pusēm pieder vismaz tādi veidojumi, kuri kontrolē kapitālsabiedrību vai kuri tiek kontrolēti kopīgi ar kapitālsabiedrību, nozīmīgi akcionāri, tai skaitā viņu ģimenes locekļi un vadošie darbinieki. Neraugoties uz to, ka starptautiskajos grāmatvedības standartos atrodama saistīto pušu definīcija sniedz labas norādes, korporatīvās pārvaldības sistēmai jānodrošina, lai visas saistītās puses tiktu atbilstīgi identificētas, un, ja ir kādas specifiskas saistīto pušu intereses, jāatklāj arī būtiski darījumi ar konsolidētām meitassabiedrībām.

Darījumi, kuros tieši vai netieši iesaistīti lielākie akcionāri (vai viņu ģimene, radnieki utt.), potenciāli ir vissarežģītākie no darījumiem. Dažās jurisdikcijās par darījumiem jāziņo pat tādiem

akcionāriem, kuru īpašumā esošo akciju īpatsvars sasniedz vien piecus procentus. Informācijas atklāšanas prasībās ietilpst arī pienākums norādīt attiecību raksturu, ja pastāv kontrole, un saistīto pušu darījumu raksturu un vērtību, attiecīgi sagrupējot. Tā kā daudzi darījumi pēc dabas ir nepārskatāmi, var būt nepieciešams noteikt par pienākumu labuma guvējam, ka tam jāinformē padome par darījumu, un tā savukārt informētu tirgu. Taču tas neatbrīvo kapitālsabiedrību no pienākuma pašai sekot līdzi, kas ir svarīgs padomes uzdevums.

Lai informācijas atklāšana būtu saturīgāka, dažās jurisdikcijās saistīto pušu darījumus izšķir atkarībā no to būtiskuma un noteikumiem. Tiek prasīts, lai būtiskie darījumi tiktu atklāti regulāri, izņēmums iespējams atkārtotiem darījumiem "uz tirgus noteikumiem", ko pietiek atklāt tikai periodu pārskatos. Sliekšņi, kurus pārsniedzot, jāatklāj informācija, galvenokārt jābalsta uz kvantitatīviem kritērijiem, un nedrīkst pieļaut, ka no informācijas atklāšanas pienākuma var izvairīties, sadalot darījumus ar vienu un to pašu saistīto pusi.

7. Paredzami riska faktori.

Finanšu informācijas lietotājiem un tirgus dalībniekiem nepieciešama informācija par būtiskiem riskiem, ko iespēju robežās var paredzēt, un tie var būt: riski, kas raksturīgi nozarei vai ģeogrāfiskajām teritorijām, kurās kapitālsabiedrība veic saimniecisko darbību; atkarība no izejvielām; finanšu tirgus risks, tai skaitā procentu vai valūtas risks; ar atvasinātajiem finanšu instrumentiem un ārpusbilances darījumiem saistītais risks; komercdarbības vadīšanas riski; un vides riski.

Principi paredz, ka informācija jāatklāj pietiekamā apjomā un izsmelīgi, lai pilnībā informētu investorus par kapitālsabiedrības būtiskajiem un paredzamajiem riskiem. Risku atklāšana visefektīvākā ir tad, kad tā ir pielāgota konkrētajai kapitālsabiedrībai un nozarei. Arvien biežāk par labu praksi tiek uzskatīts, ja atklāj risku uzraudzības un vadības sistēmu.

8. Jautājumi, kas skar darbiniekus un citas ieinteresētās personas.

Kapitālsabiedrības tiek mudinātas un dažās valstīs tām ir pat pienākums sniegt informāciju par galvenajiem jautājumiem, kas attiecas uz darbiniekiem un citām ieinteresētajām personām, kas varētu būtiski ietekmēt kapitālsabiedrības darbības rādītājus vai darbiniekus un citas ieinteresētās personas. Atklājamā informācija varētu būt vadības/darbinieku attiecības, tai skaitā atalgojums, koplīguma saturs, darbinieku pārstāvības mehānismi, attiecības ar citām ieinteresētajām personām, piemēram, kreditoriem, piegādātājiem un vietējo sabiedrību.

Dažās valstīs nepieciešams sīki atklāt informāciju par cilvēkresursiem. Cilvēkresursu politika, piemēram, programmas cilvēkresursu attīstībai un apmācībai, darbaspēka saglabāšanas rādītāji un darbinieku akciju plāni var tirgus dalībniekiem dot svarīgu informāciju par kapitālsabiedrības konkurētspējas priekšrocībām.

9. Pārvaldības struktūras un politika, tai skaitā korporatīvās pārvaldības kodeksa vai principu saturs un kārtība, kā tas tiek īstenots.

Kapitālsabiedrībām jāatskaitās par savu korporatīvo pārvaldību, tai jābūt obligāti sniedzamajai informācijai kopā ar periodiskajiem pārskatiem. Kapitālsabiedrībām jāievieš korporatīvās pārvaldības principi, ko noteicis vai apstiprinājis regulators vai par iekļaušanu biržā atbildīgā iestāde, obligāti iesniedzot pārskatus, kas sagatavoti pēc "ievēro vai paskaidro" vai līdzīga principa. Kapitālsabiedrības pārvaldības struktūras un politikas atklāšanai, tostarp, ja kapitālsabiedrība ir saimniecisku darbību neveicoša holdingsabiedrība, arī par lielākajām meitassabiedrībām, ir svarīga nozīme kapitālsabiedrības pārvaldības novērtēšanā, tajā jāatspoguļo ietekmes sadalījums starp akcionāriem, vadību un padomes locekļiem. Kapitālsabiedrībām skaidri jāatklāj kapitālsabiedrības vadītāja un/vai padomes priekšsēdētāja atšķirīgās lomas un pienākumus un, ja viena persona apvieno abus amatus, pamatojums šādam risinājumam. Laba prakse ir arī atklāt statūtus, padomes nolikumus

un, ja tādas ir, komisiju uzbūvi un nolikumus.

Kas attiecas uz caurskatāmību, akcionāru sapulces procedūrai jānodrošina, ka balsis tiek pareizi saskaitītas un reģistrētas un ka rezultāts tiek paziņots laikus.

B. Informācija jāsaņem un jāatklāj atbilstoši augstiem grāmatvedības un finanšu un nefinanšu atskaišu kvalitātes standartiem.

Izmantojot augstas kvalitātes grāmatvedības un informācijas atklāšanas standartus, sagaidāms, ka investori daudz labāk varēs uzraudzīt kapitālsabiedrību, jo viņiem tiks nodrošinātas atbilstošākas, uzticamākas un ērtāk salīdzināmas atskaites un labāk pārskatāmi kapitālsabiedrības darbības rādītāji. Vairumā valstu finanšu pārskatu sniegšanai obligāti jāizmanto starptautiski atzīti standarti, kas var uzlabot finanšu pārskatu un citu finanšu atskaišu caurskatāmību un salīdzināmību starp dažādām valstīm. Šādi standarti jāizstrādā atklātā, neatkarīgā un sabiedriskā procesā, iesaistot privāto sektoru un citas ieinteresētās personas, piemēram, profesionālās asociācijas un neatkarīgos ekspertus. Augstu kvalitāti pašmāju standartiem iespējams panākt, ja tos saskaņo ar kādu no starptautiski atzītiem grāmatvedības standartiem. Daudzās valstīs biržā kotētām kapitālsabiedrībām ir prasība izmantot šos standartus.

C. Ikgadējā revīzija jāveic neatkarīgam, kompetentam un kvalificētam revidentam saskaņā ar augstas kvalitātes revīzijas standartiem, lai sniegtu neatkarīgu un objektīvu pārlicību padomei un akcionāriem, ka finanšu pārskati patiesi atspoguļo kapitālsabiedrības finansiālo stāvokli un darbības rādītājus visos būtiskajos aspektos.

Papildus apliecinājumam, ka finanšu pārskati patiesi atspoguļo kapitālsabiedrības finansiālo stāvokli, revīzijas atzinumā jābūt arī viedoklim par to, kādā veidā finanšu pārskati sagatavoti un iesniegti. Tam jāpalīdz uzlabot kontroles vidi kapitālsabiedrībā. Dažās jurisdikcijās ārējiem revidentiem jāsniedz ziņojums arī par kapitālsabiedrības korporatīvo pārvaldību.

Jāprasa revidentu neatkarība un atbildība pret akcionāriem. Lai uzlabotu revīzijas kvalitāti, svarīgs faktors ir no profesijas neatkarīga revidentu regulatora nozīmēšana, kas atbilstu Neatkarīgo revīzijas regulatoru starptautiskā foruma pamatprincipiem.

Labā prakse ir, ja neatkarīga padomes revīzijas komiteja vai līdzvērtīgs orgāns iesaka ārējos revidentus, un tos iecel vai nu šī komiteja/orgāns vai tieši akcionāri. Turklāt Starptautiskās Vērtspapīru komisiju organizācijas (IOSCO) *Revidentu neatkarības principi un korporatīvās pārvaldības loma, uzraugot revidenta neatkarību* nosaka, ka "revidentu neatkarības standartiem jānosaka principu sistēma, ko papildina aizliegumi, ierobežojumi, citas politikas, procedūras un informācijas atklāšana, kas risina vismaz šādu apdraudējumu neatkarībai: personiska ieinteresētība, pašu veikts savas darbības novērtējums, interešu aizstāvēšana, familiaritāte un iebiedēšana".

Revīzijas komitejai vai tai līdzvērtīgam orgānam jāpārtrauc iekšējās revīzijas darbs, un tās uzdevums ir arī pārtraukt attiecības ar ārējo revidentu kopumā, tostarp kapitālsabiedrībai sniegtu tādu pakalpojumu raksturu, kas nav revīzijas pakalpojumi. Ārējā revidenta nodrošināti pakalpojumi, kas nav revīzijas pakalpojumi, var būtiski mazināt viņu neatkarību un var nozīmēt, ka viņiem jāveic savs paša darbs. Lai risinātu jautājumu par izkropļotu motivāciju, kas varētu rasties, jābūt prasībai atklāt samaksu ārējiem revidentiem par pakalpojumiem, kas nav revīzijas pakalpojumi. Citu revidentu neatkarības veicināšanai paredzētu nosacījumu piemēri ir: pilnīgs aizliegums vai bargi ierobežojumi tādām ar revīziju nesaistīta darba raksturam, ko revidents drīkst veikt savam revīzijas klientam; obligāta revidentu rotācija (vai nu partneru, vai dažos gadījumos revidentu sabiedrību), konkrēts laika periods, uz kādu revidenti iecelti; kopīgas revīzijas; pagaidu aizliegums bijušajam revidentam stāties darba attiecībās ar revidēto kapitālsabiedrību; aizliegums revidentiem vai no viņa atkarīgajām personām būt finanšu interesēm vai ieņemt vadošu amatu kapitālsabiedrībās, kuras viņi revidē. Dažas

valstis pielieto tiešāku regulējošo pieeju, nosakot procentuālo ierobežojumu ienākumiem, kas nav gūti no revīzijas un ko revidents var saņemt no kāda konkrēta klienta, vai ierobežojot kopējo revidenta procentuālo ienākumu, kas gūts no viena klienta.

Problēma, kas radusies dažās jurisdikcijās, skar akūto nepieciešamību nodrošināt revidenta profesijas kompetenci. Par labu praksi ir uzskatāms fizisko personu reģistrēšanas process, lai apstiprinātu viņu kvalifikāciju. Taču tas jāpapildina ar regulāru apmācību un darba pieredzes uzraudzīšanu, lai nodrošinātu profesionālo kompetenci un skepsi pienācīgā līmenī.

D. Ārējiem revidentiem jāatskaitās akcionāriem, un, veicot revīziju, viņiem ir pienākums pret kapitālsabiedrību strādāt ar pienācīgu profesionālo rūpību.

Par labu praksi var uzskatīt, ka ārējos revidentus iesaka neatkarīga padomes revīzijas komiteja vai līdzvērtīgs orgāns, un tos ieceļ vai nu šī komiteja/orgāns vai tieši akcionāru sapulce, jo šāda prakse rada skaidrību, ka ārējam revidentam ir atbildība pret akcionāriem. Tā arī uzsver, ka ārējam revidentam pienākums veikt darbu ar pienācīgu profesionālu rūpību ir pret kapitālsabiedrību, nevis pret kādu citu personu vai kapitālsabiedrības vadītāju grupu, ar kuru viņš sadarbojas, lai veiktu savu darbu.

E. Informācijas izplatīšanas kanāliem jānodrošina lietotājiem vienlīdzīga, savlaicīga un ekonomiska pieeja nozīmīgai informācijai.

Informācijas izplatīšanas kanāli var būt gluži tikpat svarīgi, cik pašas informācijas saturs. Neskatoties uz to, ka informācijas atklāšana bieži vien ir paredzēta tiesību aktos, tās iesniegšana un pieeja informācijai var būt neparocīga un dārga. Likumā noteikto pārskatu iesniegšanu dažās valstīs jūtami uzlabo elektroniskās datu iesniegšanas un saņemšanas sistēmas. Valstīm būtu jāpāriet pie nākamā posma, integrējot dažādus informācijas avotus par kapitālsabiedrību, tai skaitā akcionāru sniegto informāciju. Arī kapitālsabiedrību tīmekļa vietnes sniedz iespēju uzlabot informācijas izplatīšanu, un dažās valstīs tagad tiek prasīts, lai kapitālsabiedrībām būtu tīmekļa vietne, kas sniegtu atbilstīgu un nozīmīgu informāciju par pašu kapitālsabiedrību.

Ir jābūt paredzētiem noteikumiem par informācijas regulāro atklāšanu, kas ietver periodisku informācijas atklāšanu, un jaunākās informācijas atklāšanu, kas jānodrošina katrā atsevišķā gadījumā. Attiecībā uz jaunākās informācijas atklāšanu labā prakse ir prasīt "nekavējoties" atklāt būtiskus notikumus, kas nozīmē vai nu "pēc iespējas ātrāk", vai tiek definēts kā konkrēts maksimālais dienu skaits. IOSCO *Principi, pēc kuriem biržā kotētām kapitālsabiedrībām periodiski jāatklāj informācija* sniedz norādes par periodu pārskatiem tādām kapitālsabiedrībām, kuru finanšu instrumenti iekļauti vai tiek tirgoti regulētā tirgū, kurā piedalās privātie investori (*retail investors*). IOSCO *Principi, pēc kuriem biržā kotētām kapitālsabiedrībām pastāvīgi jāatklāj informācija un jāziņo par būtiskiem notikumiem* nosaka kopējos principus, pēc kādiem biržā kotētām kapitālsabiedrībām pastāvīgi jāsniedz informācija un jāziņo par būtiskiem notikumiem.

VI. Padomes pienākumi

Korporatīvās pārvaldības sistēmai jānodrošina kapitālsabiedrības stratēģiskā vadība, padomes kontrole pār kapitālsabiedrības vadību, kā arī padomes atbildība pret kapitālsabiedrību un akcionāriem.

Padomes struktūras atšķiras gan dažādās valstīs, gan arī vienas valsts ietvaros. Dažās valstīs ir divpakāpju padomes, kurās uzraudzības funkciju un vadīšanas funkciju veic divi dažādi orgāni. Šādās sistēmās parasti ir "padome", ko veido pie kapitālsabiedrības vadības nepiederoši padomes locekļi, un "valde", kas sastāv tikai no vadošajiem darbiniekiem. Citās valstīs ir "unitāras" padomes, kur daļa padomes locekļu pieder pie kapitālsabiedrības vadības, bet daļa nē. Dažās valstīs ir arī ar likumu noteikts orgāns revīzijas nolūkiem. *Principi* paredzēti, lai tie būtu piemērojami jebkurai padomei struktūrai, kuras funkcijās ietilpst kapitālsabiedrības pārvalde un vadības uzraudzība.

Līdz ar kapitālsabiedrības stratēģisko vadību padome galvenokārt ir atbildīga par vadības darba uzraudzību un atbilstošas peļņas nodrošināšanu akcionāriem, vienlaikus novēršot interešu konfliktus un samērojot kapitālsabiedrībai uzliktās, savstarpēji konkurējošās prasības. Lai padomes efektīvi varētu pildīt savus pienākumus, tām jābūt spējīgām spriest objektīvi un neatkarīgi. Cits svarīgs padomes pienākums ir pārraudzīt risku vadības sistēmu un sistēmas, kas paredzētas, lai nodrošinātu, ka kapitālsabiedrība ievēro spēkā esošos likumus, tai skaitā nodokļu, konkurences, darba, vides, vienādu iespēju, darba un drošības likumus. Dažās valstīs kapitālsabiedrības ir atzinušas par lietderīgu skaidri definēt tos pienākumus, ko uzņemas padome, un tos, par kuriem atbild vadība.

Padomei ir ne vien pienākums būt atbildīgai pret kapitālsabiedrībai un tās akcionāriem, bet arī darboties viņu interesēs. Turklāt padomēm ir arī pietiekami jāņem vērā un taisnīgi jāizturas pret citu ieinteresēto personu interesēm, tostarp darbinieku, kreditoru, klientu, piegādātāju un vietējo sabiedrību. Šajā kontekstā ir nozīme vides un sociālo standartu ievērošanai.

A. Padomes locekļiem jādarbojas kapitālsabiedrības un akcionāru interesēs, esot pilnībā informētiem, godprātīgi, ar pienācīgu uzcītību un rūpību.

Dažās valstīs ir likumā noteikts padomes pienākums rīkoties kapitālsabiedrības interesēs, ievērojot akcionāru, darbinieku un sabiedriskā labuma intereses. Rīkošanās kapitālsabiedrības interesēs nedrīkst ļaut vadībai stagnēt.

Šis princips nosaka padomes locekļu fiduciārā pienākuma divus pamatelementus: rūpības pienākumu un lojalitātes pienākumu. Rūpības pienākums prasa, lai padomes locekļi rīkotos, tikai esot pilnībā informēti, godprātīgi, ar pienācīgu uzcītību un rūpību. Dažās jurisdikcijās ir standarts, uz ko atsaukties – kā rīkotos saprātīga persona līdzīgos apstākļos. Gandrīz visās jurisdikcijās rūpības pienākums neattiecas uz kļūdainiem biznesa lēmumiem, ja vien padomes locekļi nav izrādījuši rupju nevērtību un ja lēmums pieņemts ar pienācīgu rūpību utt. Princips nosaka, ka padomes locekļiem jārīkojas, esot pilnībā informētiem. Labās prakses izpratnē tas nozīmē, ka viņi ir pārliecināti, ka kapitālsabiedrības pamatinformācija un atbilstības sistēmas ir ļoti pamatotas un kalpo kā atbalsts padomes uzraudzības lomai, kas ir nostiprināta *Principos*. Daudzās jurisdikcijās šī nozīme jau tiek

uzskatīta kā rūpības pienākuma sastāvdaļa, bet citās to nosaka finanšu instrumentu regulējums, grāmatvedības standarti utt. Lojalitātes pienākums ir ļoti svarīgs, jo tas palīdz efektīvi ieviest citus šajā dokumentā minētos principus, kas skar, piemēram, vienlīdzīgu attieksmi pret akcionāriem, saistīto pušu darījumu uzraudzību un vadošo darbinieku un padomes locekļu atlīdzības politikas noteikšanu. Tas ir arī pamatprincips attiecībā uz padomes locekļiem, kuri strādā kapitālsabiedrību grupas ietvaros: kaut arī sabiedrību kontrolē kāda cita sabiedrība, padomes locekļu lojalitāte attiecas uz kapitālsabiedrību un visiem tās akcionāriem, nevis uz kapitālsabiedrību grupas kontrolējošo sabiedrību.

B. Ja padomes lēmumiem uz dažādām akcionāru grupām var būt atšķirīga ietekme, padomei jāizturas taisnīgi pret visiem akcionāriem.

Kad padome veic savus pienākumus, to nedrīkst uztvert un tā nedrīkst rīkoties kā dažādu interešu grupu pārstāvji, kas sanākuši kopā. Kaut arī konkrētus padomes locekļus var tiešām būt izvirzījuši vai ievēlējuši noteikti akcionāri (pret ko citi akcionāri, iespējams, ir iebilduši), svarīga padomes darba iezīme ir, lai padomes locekļi uzņemtos pildīt savus pienākumus objektīvi attiecībā pret visiem akcionāriem. Īpaši svarīgi šo principu iedibināt, ja ir kontrolējošie akcionāri, kas *de facto* varētu izvēlēties visus padomes locekļus.

C. Padomei jāievēro augsti ētikas standarti. Tai jāņem vērā akcionāru intereses.

Padomei ir galvenā loma ētikas gaisotnes noteikšanā visā kapitālsabiedrībā – ne vien veicot savu darbību, bet arī ieceļot un pārraugot vadošos darbiniekus un līdz ar to arī vadību kopumā. Augsti ētikas standarti ir kapitālsabiedrības ilgtermiņa interesēs, lai tai ticētu un tā būtu uzticības cienīga, un ne vien ikdienas darbībā, bet arī attiecībā uz garākam termiņam uzņemtām saistībām. Lai padomes mērķi būtu skaidri un darbotos, daudzas kapitālsabiedrības ir atzinušas par lietderīgu izstrādāt kapitālsabiedrības uzvedības kodeksus, kas *inter alia* balstīti uz profesionālajiem standartiem, un dažreiz arī plašākus uzvedības kodeksus, un darīt tos zināmus visai organizācijai. Pēdējais varētu ietvert kapitālsabiedrības (ar visām meitassabiedrībām) brīvprātīgu apņemšanos ievērot *OECD Vadlīnijas daudznacionāliem uzņēmumiem*, kas atspoguļo visus četrus principus, kuri ietverti *SDO Deklarācijā par pamatprincipiem un pamattiesībām darbavietā*. Tāpat jurisdikcijās arvien biežāk tiek pieprasīts, lai padomes pārraudzītu tās finanšu un nodokļu plānošanas stratēģijas, ko vadībai ir atļauts īstenot, tādējādi atturot no tādas prakses, kad, piemēram, notiek agresīva izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, kas nav kapitālsabiedrības un tās akcionāru ilgtermiņa interesēs un var radīt juridiskus un reputācijas riskus.

Kodeksi, kas ieviesti visā kapitālsabiedrībā, kalpo kā uzvedības standarts gan padomei, gan vadošajiem darbiniekiem, nosakot principus, kā tikt galā ar dažādām interešu grupām, kuru intereses dažkārt mēdz būt pretrunīgas. Ētikas kodeksam, kā minimums, jānosaka skaidras robežas personisko interešu īstenošanai, tai skaitā darījumu veikšanai ar kapitālsabiedrības akcijām. Kopumā ētiskas uzvedības principi ir kas vairāk nekā tikai atbilstība likumam, kam vienmēr jābūt kā pamatprasībai.

D. Padomei jāpilda noteiktas pamatfunkcijas, tai skaitā:

- 1. Korporatīvās stratēģijas pārskatīšana un vadīšana, nozīmīgākie rīcības plāni, risku vadības politika un kārtība, ikgadējie budžeti un biznesa plāni; mērķu noteikšana darbības rādītājiem; to ieviešanas un kapitālsabiedrības darbības rādītāju uzraudzība; nozīmīgāko kapitālizdevumu, iegādes un pārdošanas darījumu pārraudzība.**

Padomēm arvien nozīmīgāka kļūst kapitālsabiedrības risku vadības pārraudzība, kas ir cieši saistīta ar kapitālsabiedrības stratēģiju. Šāda risku vadības pārraudzība ietver ar risku vadību saistīto atbildības un pienākumu pārraudzību, konkrēti norādot risku veidus un pakāpi, ko kapitālsabiedrība ir gatava uzņemties, lai sasniegtu savus mērķus, un kā kapitālsabiedrība pārvarēs riskus, kas radušies

saimnieciskās darbības un saistību rezultātā. Tādējādi tās ir ļoti būtiskas norādes vadībai, kurai jāvada riski, lai tie atbilstu kapitālsabiedrības vēlamajam riska profilam.

2. Kapitālsabiedrības pārvaldības efektivitātes uzraudzība un, ja nepieciešams, izmaiņu veikšana.

Padomes sekošana līdzī pārvaldībai ietver arī pastāvīgu kapitālsabiedrības iekšējās struktūras pārskatīšanu, lai nodrošinātu, ka visā organizācijā ir skaidri noteikta vadības atbildība. Papildus prasībai regulāri sekot līdz un atklāt informāciju par korporatīvās pārvaldības praksi, daudzas valstis sākušas ieteikt vai obligāti pieprasīt, lai padomes veiktu sava darba pašnovērtēšanu un lai to darītu arī katrs padomes loceklis, priekšsēdētājs un kapitālsabiedrības vadītājs.

3. Vadošo darbinieku izraudzīšana, atalgošana, uzraudzība un, ja nepieciešams, nomaīņa; pēctecības plānošanas pārraudzība.

Vairumā divpakāpju padomju sistēmās padome atbild arī par valdes iecelšanu un parasti tajā iekļauj vairumu vadošo darbinieku.

4. Vadošo darbinieku un padomes atbildības saskaņošana ar kapitālsabiedrības un tās akcionāru ilgtermiņa interesēm.

Par labu praksi tiek uzskatīts, ja padome izstrādā un publisko paziņojumu par padomes locekļu un vadošo darbinieku atbildības politiku. Šādi politikas paziņojumi nosaka saistību starp atbildību un darba rezultātiem un ietver izmērāmus standartus, kas uzsver, ka kapitālsabiedrības ilgtermiņa intereses ir svarīgākas par īstermiņa apsvērumiem. Politikas paziņojumos parasti tiek izvirzīti nosacījumi maksājumiem, ko padomes locekļi saņem par darbu ārpus padomes, piemēram, konsultēšanu. Tajos arī konkrētizēti nosacījumi, kādi padomes locekļiem un vadošajiem darbiniekiem jāievēro, turot īpašumā un veicot darījumus ar kapitālsabiedrības akcijām, kā arī kārtību, kādā piešķiramas un pārceņojamas opcijas. Dažās valstīs politika ietver arī maksājumus, kas jāveic, pieņemot darbā un/vai izbeidzot darba attiecības ar vadošo darbinieku.

Lielās kapitālsabiedrībās par labu praksi tiek uzskatīts, ka ar atbildības politiku un padomes locekļu un vadošo darbinieku līgumiem nodarbojas īpaša padomes komiteja, kuru pilnībā vai pārsvarā veido neatkarīgie padomes locekļi un kurā netiek ietverti vadošie darbinieki, kas darbojas viens otra atbildības komitejās, kas var izraisīt interešu konfliktus. Par labu praksi tiek uzskatīts, ja iestrādāts arī *malus* un atprasīšanas tiesību (*claw-back*) mehānisms. Tas dod kapitālsabiedrībai tiesības ieturēt un atgūt vadošajiem darbiniekiem izmaksāto atbildību vadības krāpnieciskas darbības un citos gadījumos, piemēram, ja kapitālsabiedrībai jāpārstrādā finanšu pārskati, jo tajos būtiski nav ievērotas finanšu pārskatu sniegšanas prasības.

5. Nodrošināt oficiālu un caurskatāmu padomes locekļu izvirzīšanas un ievēlēšanas procesu.

Šie *Principi* veicina akcionāru aktīvo lomu padomes locekļu izvirzīšanā un ievēlēšanā. Padomei ir nozīmīga loma, lai nodrošinātu, ka tiek ņemts vērā šis un arī citi izvirzīšanas un ievēlēšanas aspekti. Pirmkārt, kaut arī dažādās valstīs var būt atšķirīga izvirzīšanas kārtība, padomei vai nominēšanas komitejai ir īpašs pienākums pārliecināties, ka noteiktā kārtība ir caurskatāma un tiek ievērota. Otrkārt, padomei ir izšķirošā loma, nosakot padomes locekļu kopējo un individuālo profilu, kas kapitālsabiedrībai varētu būt nepieciešams kāda konkrētā laika periodā, ņemot vērā pienācīgas zināšanas, kompetenci un pieredzi, kas papildinātu jau esošo padomes locekļu prasmes. Treškārt, padomei vai nominēšanas komitejai ir pienākums atrast potenciālos kandidātus, kas atbilstu vēlamajam profilam, piedāvāt tos akcionāriem, un/vai apsvērt tos kandidātus, kurus ieteikuši akcionāri, kuriem ir tiesības izvirzīt kandidātus. Arvien biežāk izskan aicinājumi meklēšanas procesu padarīt atklātu, lai tajā varētu iesaistīties plašs personu loks.

6. Vadības, padomes locekļu un akcionāru potenciālo interešu konfliktu uzraudzība un vadība, tai skaitā kapitālsabiedrības līdzekļu ļaunprātīga izmantošana un ļaunprātīga saistīto pušu darījumu izmantošana.

Svarīga padomes funkcija ir pārraudzīt iekšējās kontroles sistēmas, kas attiecas uz finanšu pārskatu sniegšanu un kapitālsabiedrības līdzekļu izmantošanu, un pasargāt no ļaunprātīgi veiktiem saistīto pušu darījumiem. Šīs funkcijas bieži tiek uzticētas iekšējam revidentam, kuram jābūt tiešai pieejai padomei. Ja par to atbild citas kapitālsabiedrības amatpersonas, piemēram, galvenais jurists (*general counsel*), ir svarīgi, lai šīm personām būtu līdzīgi pienākumi kā iekšējam revidentam.

Pildot pārraudzības pienākumus, ir svarīgi, lai padome mudinātu ziņot par neētisku/prettiesisku rīcību un ziņotājam nebūtu jābaidās no atriebības. Kapitālsabiedrības ētikas kodeksam jāveicina šis process, un tas jāatbalsta ar ziņojošo personu tiesisko aizsardzību. Revīzijas komitejai, ētikas komitejai vai līdzvērtīgam orgānam jāpieāvā kontaktpunkts, kur darbiniekiem iespējams paust savas bažas par neētisku vai prettiesisku rīcību, kas var apdraudēt arī finanšu pārskatu godīgumu.

7. Nodrošināt kapitālsabiedrības grāmatvedības un finanšu pārskatu sniegšanas sistēmu godīgumu, tai skaitā neatkarīgu revīziju, kā arī nodrošināt, lai būtu izveidotas pienācīgas kontroles sistēmas, īpaši risku vadības, finanšu un saimnieciskās darbības kontroles sistēmas, kā arī likumu un attiecīgo standartu ievērošana.

Padomei jāapliecina vadošā loma, lai nodrošinātu, ka izveidoti efektīvi paņēmieni risku pārraudzīšanai. Lai padome varētu nodrošināt būtiskāko pārskatu un uzraudzības sistēmu godīgumu, tai būs nepieciešams ieviest un panākt, lai visā organizācijā tiktu skaidri noteikti un ievēroti pienākumi un atbildība. Padomei arī vajadzēs nodrošināt, lai vadošās amatpersonas pārraudzību veiktu pienācīgi. Parasti tas nozīmē, ka tiek izveidota iekšējās revīzijas sistēma, kas atskaitās tieši padomei. Par labu praksi tiek uzskatīts, ja iekšējie revidenti atskaitās neatkarīgai padomes revīzijas komitejai vai līdzvērtīgam orgānam, kas atbild arī par attiecību uzturēšanu ar ārējo revidentu, un tādējādi padome var reaģēt saskaņoti. Par labu praksi uzskatāms arī, ka šī komiteja vai līdzvērtīgs orgāns izskata un atskaitās padomei par visbūtiskākajiem grāmatvedības principiem, uz kuriem pamatojas finanšu pārskati. Taču gala atbildība par kapitālsabiedrības risku vadības sistēmas pārraudzību un pārskatu sistēmu godīgumu joprojām gulstas uz padomi. Dažās jurisdikcijās noteikts, ka padomes priekšsēdētājam jāatskaitās par iekšējās kontroles procesu. Kapitālsabiedrībām, kurām ir lieli vai sarežģīti riski (finanšu un nefinanšu), un ne tikai finanšu sektorā strādājošajām, attiecībā uz risku pārvaldību jāapsver līdzīgu atskaitīšanās sistēmu ieviešana, tai skaitā atskaitīšanās tieši padomei.

Kapitālsabiedrībām arī ļoti iesaka nodrošināt efektīvas iekšējās kontroles, ētikas un atbilstības programmas vai pasākumus, lai tiktū pildīti spēkā esošie likumi, noteikumi un standarti, tai skaitā likumi, kas kukuļdošanu ārvalstu valsts amatpersonām, kā to prasa OECD Konvencija pret kukuļdošanu, atzīst par noziedzīgu nodarījumu, līdz ar citām kukuļdošanas un korupcijas formām. Turklāt atbilstībai jāattiecas arī uz citiem tiesību aktiem, piemēram, attiecībā uz finanšu instrumentiem, konkurenci, darbu un drošību. Citu piemērojamo likumu starpā ir tie, kas saistīti ar nodokļiem, cilvēktiesībām, vidi, krāpšanu un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu. Šādas atbilstības programmas arī palīdzēs ievērot kapitālsabiedrības ētikas kodeksu. Lai komercdarbības motivēšanas struktūra būtu efektīva, tai jābūt saskaņotai ar ētikas un profesionālajiem standartiem tā, ka šo vērtību ievērošana tiek atzinīgi novērtēta, turpretim likuma pārkāpumiem ir tādas sekas, kas liek no tiem atturēties, vai arī seko sodi. Atbilstības programmas jāattiecinā arī uz meitassabiedrībām, un, ja iespējams, arī uz trešajām personām, piemēram, aģentiem un citiem starpniekiem, konsultantiem, pārstāvjiem, izplatītājiem, apakšuzņēmējiem un piegādātājiem, konsorciem un kopuzņēmumu dalībniekiem.

8. Informācijas atklāšanas un komunikāciju procesa pārraudzība.

Padomei skaidri jānosaka padomes un vadības funkcijas un pienākumi attiecībā uz informācijas atklāšanu un komunikāciju. Dažās jurisdikcijās par labu praksi tiek uzskatīts lielās biržās kotētās kapitālsabiedrībās nozīmēt par investoru attiecībām atbildīgo amatpersonu, kas sniedz informāciju tieši padomei.

E. Padomei kapitālsabiedrības lietās jābūt spējīgai spriest objektīvi un neatkarīgi.

Lai padome varētu pildīt savus uzdevumus, sekojot līdzi vadības darba rādītājiem, interešu konfliktu novēršanai un samērojot kapitālsabiedrībai uzliktās, savstarpēji konkurējošās prasības, ir svarīgi, lai padome spētu spriest objektīvi. Vispirmām kārtām tas nozīmē neatkarību un objektivitāti attiecībā uz vadību, kas savukārt norāda uz būtiskām prasībām, kādam jābūt padomes sastāvam un struktūrai. Šajā situācijā padomes neatkarība parasti prasa, lai pietiekami liels padomes locekļu skaits būtu neatkarīgi no vadības.

Valstīs, kur pastāv vienpakāpes padomes sistēma, padomes objektivitāti un neatkarību no vadības var spēcīnāt, nošķirot padomes priekšsēdētāja un kapitālsabiedrības vadītāja lomas. Šo divu amatu atdalīšana kopumā tiek uzskatīta par labo praksi, jo tas var palīdzēt panākt vajadzīgo spēku samēru, palielināt atbildību un uzlabot padomes spēju pieņemt lēmumus neatkarīgi no vadības. Dažās jurisdikcijās par vienu no labās prakses variantiem tiek uzskatīta vadošā padomes locekļa nozīmēšana, ja šim amatam piešķir pietiekamu pilnvarojumu vadīt padomi tajos gadījumos, kad vadībai ir skaidri saskatāmi konflikti. Šādi mehānismi arī var palīdzēt nodrošināt kapitālsabiedrības vadību augstā kvalitātē un padomes efektīvu funkcionēšanu.

Padomes priekšsēdētājam vai vadošajam padomes loceklim dažās valstīs palīdz korporatīvais sekretārs (*company secretary*). Divpakāpju pārvaldes modelī jāņem vērā, vai varētu rasties kādas grūtības ar korporatīvo pārvaldību, ja pastāv tradīcija, ka valdes priekšsēdētājs pēc sava amata atstāšanas kļūst par padomes priekšsēdētāju.

Kādā veidā tiek stiprināta padomes objektivitāte, atkarīgs arī no kapitālsabiedrības īpašnieku struktūras. Dominējošā akcionāra rokās ir vara, kas dod iespēju iecelt padomi un vadību. Tomēr šādā gadījumā padomei joprojām ir fiduciārais pienākums pret kapitālsabiedrību un visiem akcionāriem, tostarp mazākuma akcionāriem.

Dažādu valstu atšķirīgās padomju struktūras, īpašnieku struktūras un prakse nosaka, ka padomes objektivitātes jautājumam būs nepieciešamas dažādas pieejas. Daudzos gadījumos objektivitātei nepieciešams, lai pietiekams padomes locekļu skaits nebūtu nodarbināti kapitālsabiedrībā vai tās meitassabiedrībās, vai nebūtu cieši saistīti ar kapitālsabiedrību nozīmīgu ekonomisko, ģimenes vai citādu saišu dēļ. Tas neaizliedz akcionāriem būt par padomes locekļiem. Citās valstīs būs nepieciešams uzsvērt neatkarību no kontrolējošajiem akcionāriem vai kāda cita kontrolējoša orgāna, īpaši, ja mazākuma akcionāru *ex ante* tiesības nostiprinātas vāji un iespēja panākt kaitējuma atlīdzināšanu un sākotnējā tiesiskā stāvokļa atjaunošanu ir visai neliela. Tādēļ vairumā jurisdikciju gan kodeksos, gan likumā tiek prasīts, lai daži padomes locekļi būtu neatkarīgi no dominējošajiem akcionāriem, ar neatkarību saprotot arī, ka viņi nav to pārstāvji vai viņu starpā nav ciešu biznesa saišu. Citos gadījumos būtiska ietekme var būt arī citām pusēm, piemēram, konkrētiem kreditoriem. Ja ir kāda puse, kam ir īpašs stāvoklis, kas ļauj ietekmēt kapitālsabiedrību, jāveic stingras pārbaudes, lai nodrošinātu padomes spriedumu neatkarību.

Definējot padomes locekļu neatkarību, dažās valstīs korporatīvās pārvaldības principos izklāstīti visai detalizēti pieņēmumi par neatkarību, kas bieži atspoguļojas prasībās kapitālsabiedrību kotēšanai biržā. Izvirzot vajadzīgos nosacījumus, var noderēt "negatīvie" kritēriji, proti, var definēt, kādos gadījumos persona *nav* uzskatāma par neatkarīgu, to papildinot ar "pozitīvajiem" piemēriem, minot īpašības, kādas veicinās patiesu neatkarību.

Neatkarīgo padomes locekļu devums padomes lēmumu pieņemšanā var būt ievērojams. Viņi var sniegt objektīvu viedokli, vērtējot padomes un vadības darba rezultātus. Turklāt viņi var spēlēt svarīgu lomu jomās, kur vadības, kapitālsabiedrības un tās akcionāru intereses var atšķirties, piemēram, atbildība vadošajiem darbiniekiem, pēctecības plānošana, izmaiņas kapitālsabiedrības kontrolē, aizsardzība pret kapitālsabiedrības pārņemšanu, apjomīgi iegādes darījumi un revīzijas funkcija. Lai viņi varētu pildīt šo nozīmīgo lomu, vēlams, lai padomes paziņotu, kurus padomes locekļus tās uzskata par neatkarīgiem, kā arī kritērijus šādam spriedumam. Dažās jurisdikcijās arī tiek prasīts, lai neatkarīgie padomes locekļi periodiski rīkotu atsevišķas sēdes.

- 1. Ja uzdevums varētu nozīmēt potenciālu interešu konfliktu, padomēm būtu jāapsver, vai nebūtu jānozīmē pietiekams skaits padomes locekļu, kas spējīgi pieņemt neatkarīgu spriedumu. Šādi pamatpienākumi ir, piemēram, nodrošināt finanšu un nefinanšu pārskatu godīgumu, izskatīt saistīto pušu darījumus, izvirzīt padomes locekļus un vadošos darbiniekus, noteikt padomes atalgojumu.**

Kaut arī finanšu pārskatu sniegšana, atalgojums un izvirzīšana amatu ieņemšanai bieži ir visas padomes pienākums, neatkarīgie padomes locekļi var sniegt papildu pārliecību tirgus dalībniekiem, ka to intereses tiek aizsargātas. Padomēm būtu jāapsver, vai nebūtu jāizveido īpašas komitejas, kuras risinātu jautājumus potenciāla interešu konflikta gadījumā. Šādām komitejām jānosaka minimālais padomes locekļu skaits vai arī tās veidojamas tikai no padomes locekļiem. Dažās valstīs padomes locekļu izvirzīšana un ievēlēšana speciālu funkciju veikšanai ir tiešs akcionāru pienākums.

- 2. Padomēm būtu jāapsver, vai nebūtu jāizveido specializētas komitejas, kas visai padomei palīdzētu pildīt tās funkcijas, īpaši attiecībā uz revīziju, un atkarībā no kapitālsabiedrības lieluma un riska profila arī attiecībā uz risku pārvaldību un atalgojumu. Ja ir izveidotas padomes komitejas, padomei precīzi jādefīnē un jāpublisko to pilnvaras, sastāvs un darbības nolikums.**

Ja komitejas ir lietderīgas, ņemot vērā pašas kapitālsabiedrības un tās padomes lielumu, tās var uzlabot padomes darbību. Lai varētu novērtēt padomes komiteju lietderību, ir svarīgi, lai tirgus saņemtu pilnīgu un skaidru informāciju par to izveidošanas nolūku, pienākumiem un sastāvu. Šāda informācija ir īpaši svarīga daudzās jurisdikcijās, kur padomes ir izveidojušas neatkarīgas revīzijas komitejas ar pilnvarojumu pārraudzīt attiecības ar ārējo revidentu un daudzus gadījumos rīkoties patstāvīgi. Revīzijas komitejām arī jāspēj pārraudzīt iekšējās kontroles sistēmas efektivitāti un godīgums. Citas šādas komitejas var būt nominēšanas, atbildības un riska komitejas. Papildu komiteju izveidošana dažreiz var noderēt, lai novērstu revīzijas komitejas pārslogošanu un padome šiem jautājumiem varētu veltīt vairāk laika. Taču jābūt skaidri noteiktai atbildībai, kāda gulstas uz pārējo padomes daļu un padomi kopumā. Informācijas atklāšana neattiecas uz komiteju, kas izveidota, piemēram, konfidencialu komercdarījumu veikšanai.

- 3. Padomes locekļiem jābūt iespējai pietiekamā mērā veltīt laiku savu pienākumu pildīšanai.**

Amatu ieņemšana pārāk daudzās padomēs var traucēt padomes locekļu darbam. Dažās valstīs ir noteikts ierobežojums, cik padomēs drīkst ieņemt amatus. Konkrēts ierobežojums nav tik svarīgs kā pārliecības nodrošināšana, ka akcionāru acīs padomes locekļi bauda uzticību un viņu rīcība tiek uzverta kā likumīga. Tādēļ, lai uzlabotu izvirzīšanu padomes locekļa amatam, ļoti svarīgs instruments ir akcionāru informēšana par citās padomēs ieņemtajiem amatiem. Likumības panākšanu var veicināt arī, publicējot katra atsevišķa padomes locekļa sēžu apmeklējumus (piemēram, vai viņi nav izlaiduši krietni daudz sēžu), kā arī jebkuru citu darbu līdz ar atbildību, ko viņš veicis padomes uzdevumā.

4. Padomēm regulāri jāveic sava darba novērtēšana, lai izvērtētu darba rezultātus un secinātu, vai tām ir nepieciešamais pieredzes un kompetenču apvienojums.

Lai uzlabotu padomes darbību un tās locekļu darba rezultātus, arvien vairāk jurisdikcijās kapitālsabiedrības tiek aicinātas pievērsties padomes apmācībām un padomes brīvprātīgai novērtēšanai atbilstoši konkrētās kapitālsabiedrības vajadzībām. Lielās kapitālsabiedrībās padomes novērtēšanu var veikt ar ārēju ekspertu palīdzību, lai panāktu lielāku objektivitāti. Ja vien nav nepieciešama īpaša kvalifikācija, kā piemēram, finanšu institūcijās, tas varētu nozīmēt, ka padomes locekļi vajadzīgās prasmes apgūst tad, kad viņi tiek iecelti amatā. Turpmāk padomes locekļi var būt lietas kursā par attiecīgajiem jaunajiem likumiem, noteikumiem un mainīgajiem komerciālajiem un citiem riskiem, izmantojot apmācību uz vietas kapitālsabiedrībā vai apmeklējot kursus ārpus tās. Lai izvairītos no kolektīvās domāšanas un padomes diskusijās ienestu dažādību, padomēm arī jāapsver, vai viņiem, kopā ņemot, piemīt nepieciešamais pieredzi un kompetenču apvienojums.

Valstis var apsvērt tādus pasākumus kā brīvprātīgi izvirzīti mērķi, informācijas atklāšanas prasības, padomes amatu kvotas un personiskā iniciatīva, lai padomē un augstākā līmeņa vadītāju amatos būtu abu dzimumu pārstāvji.

F. Lai pildītu savus pienākumus, padomes locekļiem jābūt pieejamai precīzai, atbilstoši un savlaicīgai informācijai.

Padomes locekļiem savlaicīgi nodrošināta un atbilstoša informācija nepieciešama, lai palīdzētu viņiem lēmumu pieņemšanā. Padomes locekļiem parasti nav pieejama tā informācija, kas ir kapitālsabiedrības vadošo darbinieku rīcībā. Padomes locekļu devumu kapitālsabiedrībā var uzlabot, sniedzot viņiem iespēju piekļūt konkrētiem vadošajiem darbiniekiem, piemēram, korporatīvajam sekretāram, iekšējam revidentam un galvenajai amatpersonai, kas atbild par risku vadību, kā arī iespēju uz kapitālsabiedrības rēķina vērsties pie neatkarīga ārējā padomdevēja. Lai pildītu savus pienākumus, padomes locekļiem jāparūpējas, ka viņiem ir pieejama precīza, atbilstoši un savlaicīga informācija. Ja kapitālsabiedrībā izmanto sarežģītus risku pārvaldības modeļus, padomes locekļiem jāapzinās šādu modeļu iespējamie trūkumi.

G. Ja darbinieku pārstāvība padomē ir obligāta prasība, jāizstrādā mehānismi, lai darbinieku pārstāvjiem atvieglotu piekļuvi informācijai un nodrošinātu apmācības, lai viņi savu pārstāvību izmantotu efektīvi un dotu ieguldījumu padomes prasmju, informētības un neatkarības uzlabošanā.

Ja darbinieku pārstāvība padomē ir likumā vai kolektīvajā līgumā noteikta kā obligāta prasība vai arī pieņemta brīvprātīgi, tā jāizmanto tā, lai tās devums padomes neatkarības, kompetences un informētības uzlabošanai būtu iespējami lielāks. Darbinieku pārstāvjiem jābūt tiem pašiem pienākumiem un atbildībai kā visiem pārējiem padomes locekļiem un viņiem jārīkojas kapitālsabiedrības interesēs.

Jāizstrādā kārtība, lai atvieglotu piekļuvi informācijai, apmācības iespējām un pieredzei, kā arī, lai nodrošinātu darbinieku padomes locekļu neatkarību no kapitālsabiedrības vadītāja un vadības. Šādai kārtībai arī jāietver piemērotas caurskatāmas iecelšanas procedūras, tiesības regulāri sniegt informāciju darbiniekiem, taču ar nosacījumu, ka tiek pienācīgi ievērotas padomes konfidencialitātes prasības, kā arī apmācība un skaidri saprotama kārtība, kā kārtot interešu konfliktu jautājumus. Lai devums padomes darbam būtu pozitīvs, būs nepieciešams arī, lai pārējie padomes locekļi un vadība to pieņemtu un konstruktīvi sadarbotos.

PIELIKUMS

**Padomes ieteikums attiecībā uz Korporatīvās
pārvaldības principiem**

2015. gada 8. jūlijā

PADOME,

ŅEMOT VĒRĀ 1960. gada 14. decembra Konvencijas par Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas 5b) pantu;

ŅEMOT VĒRĀ Padomes ieteikumu par OECD Korporatīvās pārvaldības vadlīnijām valsts kapitālsabiedrībām, kas nosaka papildu vadlīnijas valsts kapitālsabiedrībām;

ŅEMOT VĒRĀ *Vadlīnijas daudz nacionāliem uzņēmumiem*, kas ir dokumentu "Deklarācija par starptautiskām investīcijām un daudz nacionāliem uzņēmumiem", "Konvencija par ārvalstu valsts amatpersonu uzpirkšanas apkarošanu starptautiskās uzņēmējdarbības darījumos" un "Padomes ieteikumi par dzimumu līdztiesību izglītībā, nodarbinātībā un uzņēmējdarbībā" neatņemama sastāvdaļa;

IEVĒROJOT, ka *Principi* atzīti visā pasaulē un kalpo par nozīmīgu pamatu centieniem valstu un starptautiskā mērogā uzlabot korporatīvo pārvaldību;

ATZĪSTOT, ka *Principu* ieviešana ir atkarīga no atšķirīgajiem tiesiskajiem, ekonomiskajiem, sociālajiem un normatīvajiem apstākļiem;

attiecībā uz Korporatīvās pārvaldības komitejas priekšlikumu:

I. IESAKA dalībvalstīm un valstīm, kuras nav dalībvalstis, kas atbalsta šo Ieteikumu (turpmāk tekstā – "atbalstītāji"), pienācīgi ņemt vērā Principus, kas izklāstīti šī Ieteikuma Pielikumā un ir to neatņemama sastāvdaļa;

II. AICINA ģenerālsēkretāru izplatīt šo Ieteikumu;

III. AICINA atbalstītājus izplatīt šo Ieteikumu;

IV. AICINA neatbalstītājus pienācīgi ņemt vērā un atbalstīt šo Ieteikumu;

V. UZDOD Korporatīvās pārvaldības komitejai sekot līdzi šī Ieteikuma ieviešanai un atskaitīties Padomei ne vēlāk kā piecus gadus pēc pieņemšanas un pēc vajadzības arī turpmāk.

EKONOMISKĀS SADARBĪBAS UN ATTĪSTĪBAS ORGANIZĀCIJA

OECD ir unikāls forums, kurā valdības sadarbojas, lai risinātu globalizācijas radītās ekonomiskās, sociālās un vides problēmas. OECD ir arī priekšgalā, pieliekot centienus izprast un palīdzēt valdībām reaģēt uz jaunām tendencēm un problēmām, piemēram, korporatīvā pārvaldība, informācijas ekonomika un problēmām, ko rada sabiedrības novecošana. Organizācija nodrošina apstākļus, kur valdības var salīdzināt politikas pieredzi, meklēt atbildes uz kopīgām problēmām, identificēt labu praksi un strādāt, lai koordinētu iekšzemes un starptautisko politiku.

OECD dalībvalstis ir: Amerikas Savienotās valstis, Apvienotā Karaliste, Austrālija, Austrija, Beļģija, Čehija, Čīle, Dānija, Francija, Grieķija, Igaunija, Islande, Itālija, Izraēla, Īrija, Japāna, Jaunzēlande, Kanāda, Koreja, Luksemburga, Meksika, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Slovākija, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Turcija, Ungārija, Vācija, Zviedrija. Eiropas Savienība piedalās OECD darbā.

Izdevniecība OECD *Publishing* izplata organizācijas apkopoto statistiku un pētījumus par ekonomikas, sociālajiem un vides jautājumiem, kā arī konvencijas, vadlīnijas un standartus, par kuriem organizācijas dalībvalstis vienojušās.

G20/OECD Korporatīvās pārvaldības principi

G20/OECD Korporatīvās pārvaldības principi palīdz politikas veidotājiem novērtēt un uzlabot korporatīvās pārvaldības tiesisko, regulējošo un institucionālo sistēmu. Tie arī sniedz norādes biržām, investoriem, kapitālsabiedrībām un pārējiem, kam ir loma labas korporatīvās pārvaldības izstrādes procesā. Principi pirmo reizi tika izdoti 1999. gadā, un kopš tā laika tie kļuvuši par starptautisku etalonu korporatīvajai pārvaldībai. Finanšu stabilitātes padome tos pieņēmusi kā vienu no saviem pamatstandartiem drošām finanšu sistēmām, un tos apstiprinājušas G20 valstis.

2015. gada izdevumā ņemtas vērā norises gan finanšu, gan korporatīvajā sektorā, kas var ietekmēt korporatīvās pārvaldības politikas un prakses efektivitāti un piemērotību.

Tulkojumu sagatavoja:

Tieslietu ministrija

baiba@strupisa.lv